

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra Pedagogiky

**Motivace dobrovolníků k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže
ve volnočasových aktivitách**

**Motivation of volunteers to the leisure time activities organization for children and
youth**

Nikola Gregorová

Studijní program: Vychovatelství (B7505)

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jana Kočí Ph.D.

2020

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Motivace dobrovolníků k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách** vypracoval(a) pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum

.....

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji mé vedoucímu práce Mgr. Janě Kočí Ph.D. za cenné rady a náměty při psaní bakalářské práce. Také děkuji dotazovaným respondentům, kteří mi poskytli rozhovory k výzkumnému šetření.

ANOTACE

GREGOROVÁ, Nikola. *Motivace dobrovolníků k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách*. Bakalářská práce. Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 2020.

Tato bakalářská práce je zaměřena na motivaci dobrovolníků k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách. Respondenti jsou dobrovolníci, kteří aktivně provozují nebo provozovali činnost organizace volného času dětí a mládeže.

Teoretická část práce popisuje dobrovolnictví, dobrovolník, motivace dobrovolníka k práci s dětmi, volný čas a jeho role, pedagogiku volného času. Dále jsou zde definovány pojmy jako je výchova mimo vyučování, cíle, pojmy, prostředky výchovy, volnočasové aktivity, pedagog pro volný čas a přehled školských a volnočasových zařízení.

Metodická část práce zkoumá daný cíl práce za pomoci kvalitativního šetření od čtyř dotazovaných respondentů. Cílem práce je zjistit, jakou mají motivaci dotazovaní dobrovolníci k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách. Proč činnost provozují, co je k tomu vede?

KLÍČOVÁ SLOVA: Dobrovolnictví, dobrovolník, volný čas, motivace, výchova ve volném čase, vychovatel, volnočasové aktivity, zájmové činnosti.

ANOTATION

GREGOROVÁ, Nikola. *Motivation of volunteers to the leisure time activities organization for children and youth*. Bachelor work/thesis. Charles University, Pedagogical Faculty, 2020.

This work is focused on motivation of volunteers for their performance in organizing leisure time of children and youth in free time activities. Respondents are volunteers who actively carry on or carried an organisation of free time activities for children and youth.

The theoretical part describes volunteering, volunteers, their motivation for working with children, leisure time and its roles and leisure time pedagogy. Further, the following terms are defined: education aside from lessons, goals, terms, means of education, free time activities, free time educationalist/pedagogue and an overview of school as well as free time organisations.

The methodical part explores the given goal of this work by means of qualitative investigation from four enquired respondents. The aim of this work is to find out what motivation do respondents have for carrying on the organization of leisure time activities for children and youth in free time activities. Why do they run their activities and what makes them?

KEY WORDS: Volunteering, volunteers, leisure time, motivation, free time education, educationalist, free time activities, hobbies.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 DOBROVOLNICTVÍ JAKO POJEM A JEHO HISTORIE	9
1.1 Historie dobrovolnictví v České republice.....	11
1.2 Typy a charakteristiky dobrovolnictví	13
1.3 Oblasti dobrovolnictví.....	15
1.4 Kdo je dobrovolník.....	16
1.5 Motivace dobrovolníka k práci	18
2 VOLNÝ ČAS.....	19
2.1 Role volného času	20
3 PEDAGOGIKA VOLNÉ ČASU	24
3.1 Pojmy, cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase	25
3.1.1 Metody a formy výchovy ve volném čase	28
3.2 Výchova mimo vyučování, výchova ve volném čase	29
3.2.1 Funkce výchovy	30
3.3 Volnočasové aktivity.....	31
3.3.1 Odpočinkové a rekreační činnosti	32
3.3.2 Zájmové činnosti	33
3.4 Pedagog pro volný čas.....	34
3.5 Přehled školských a volnočasových zařízení	37
METODICKÁ ČÁST.....	42
4 METODICKÉ UKOTVENÍ VÝZKUMNÝCH AKTIVIT	42
4.1 Výzkumné šetření a jeho hlavní cíl	42
5 TRANSKRIPCE DOBROVOLNÍKŮ.....	44

5.1	Dobrovolník č.1 (muž, 28 let)	44
5.1.1	Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.1	45
5.2	Dobrovolník č.2 (žena, 26 let).....	46
5.2.1	Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.2	48
5.3	Dobrovolník č. 3 (muž, 30 let)	48
5.3.1	Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.3	50
5.4	Dobrovolník č.4 (muž, 46 let)	51
5.4.1	Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.4	52
6	INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	53
6.1	Interpretace naplnění hlavního cíle	53
6.2	Interpretace naplnění dílčích cílů	54
7	DISKUZE	55
8	ZÁVĚR	56
9	BIBLIOGRAFICKÉ CITACE	58
9.1	Knihy	58
9.2	Elektronické zdroje	59

ÚVOD

Bakalářská práce se věnuje tématu, jakou mají motivaci dobrovolníci k činnosti organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách. Téma dobrovolnictví je mi velmi blízké. Jako malá jsem navštěvovala turistický oddíl s celoroční činností, který se stal mým impulsem k další spolupráci s oddílem i v pozdějším věku. Fungovala jsem v oddílu jako instruktor a pak i pomocný vedoucí. Podílela jsem se na vytváření programu celotáborových her a fungování oddílu. Činnost organizování volného času dětí a mládeže byla zábava ze začátku a pak i určitá prestiž mezi vrstevníky. Postupem času se ale moji přátelé v oddílu rozutekli různě po světě a vzhledem k tomu, že moji pozdější motivací k činnosti byli jen ti přátelé, tak moje další angažování ztratilo smysl a z oddílu jsem odešla. Když jsem na začátku loňského roku přemýšlela, co by mohlo být tématem mé závěrečné práce, padlo několik pojmů dobrovolnictví, volný čas, motivace. Se zmíněnými pojmy jsem začala pracovat a vyvážet hlavní cíl práce.

V teoretické části byly zpracovány pojmy a definice, jež s daným tématem úzce souvisí, jako je dobrovolnictví a jeho historie, motivace, dobrovolník, volný čas, pedagogika volného času a volnočasové aktivity.

V metodické části byly zpracovány poznatky během výzkumného kvalitativního šetření od čtyř dotazovaných respondentů, kteří se věnují organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách. V metodické části najdeme i transkripci jednotlivých rozhovorů spolu s reflexí k jednotlivým rozhovorům s dobrovolníky. Cílem bylo zjistit, jakou mají motivaci dotazovaní k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách. Proč činnost provozují, co je k tomu vede?

TEORETICKÁ ČÁST

1 DOBROVOLNICTVÍ JAKO POJEM A JEHO HISTORIE

Definice pojmu dobrovolnictví v odborné literatuře není zcela jednotná. Několik autorů, vysvětlující termín dobrovolnictví, není za jedno už v základním pojetí pojmu dobrovolnictví. „Jednou z příčin této teoretické nejednotnosti je fakt, že dobrovolnictví představuje relativně komplikovaný, heterogenní a multifaktoriálně podmíněný a dynamicky společenský fenomén, což samo o sobě znesnadňuje vytvoření obecné a integrované teorie dobrovolnictví.“ (Mlčák, 2013, str.10). Vymezení dobrovolnictví v negativním slova smyslu lze, protože je jasné, co určitě dobrovolnictví není. Jedna z důležitých informací je, že tento jev není nucená, otrocká a placená práce. Dobrovolnická aktivita není antisociální ani nepodporuje trestní činnost. Obecně dobrovolnictví je považováno za nesobecké chování, co má za cíl poskytovat pomoc jiným lidem, skupině, organizaci, komunitě, a to bez očekávání finanční nebo jiné materiální odměny. Avšak to neznamená, že dobrovolnická aktivita nemá nárok na finanční ohodnocení, ba spíše naopak, někdy je peněžní odměna i jednou z motivací k dobrovolnické aktivitě, která by měla přispívat nějakým způsobem k veřejnému blahu. V souvislosti s dobrovolnictvím lze uvést také pojem, které s ním úzce souvisí, jedná se o dobročinnost a někdy používaný termín filantropie, jenž je ve slovníku definovaná jako lidumilnost, pomoc sociálně slabým a dobročinnost.

Dobrovolnictví lze rozdělit do dvou přístupů definování pojmu. První, užší přístup k definování dobrovolnictví, je manuál Mezinárodní organizace práce OSN (ILO, 2011, str.13). Pojem dobrovolnictví jako neplacená produktivní činnost, definující námahu bez nároku na honorář poskytovanou jiným osobám, ke kterým nemám žádné rodinné či přátelské závazky. Jedná se tedy o dlouhodobou plánovanou organizovanou práci, která nezahrnuje rodinu, příbuzné ani domácnost a měla by být obecně prospěšná. Když si to shrneme, dobrovolnictví znamená, že práci dobrovolníka vykonáváme ve svém volném čase mimo domov (tj. v organizaci, sdružení) a také mimo naše zaměstnání a nečekáme za ní jakoukoliv odměnu. Druhý, širší přístup dle „studie Evropské komise zabývající se dobrovolnictvím v členských státech EU, vychází z předpokladu, že dobrovolnictví je jakákoliv formální či neformální aktivita, která je záležitostí individuálního výběru, a je vykonávána bez myšlenek na odměnu ve prospěch jiných.“ (Frič, Vávra, 2012, str. 27).

V tomto případě se jedná o dlouhodobou i krátkodobou, plánovanou i spontánní organizovanou, ale i neorganizovanou činnost, která zahrnuje rodinu i domácnost a měla by být obecně i vzájemně prospěšná. Neorganizované, tedy neformální dobrovolnictví je úzce spjato se sociálním aspektem jako je spolupráce, vzájemná výpomoc v komunitě. „*Existují tři typy dobrovolnické pomoci, které jsou ve formě:*

1) *neplacené práce,*

2) *občanského aktivismu,*

3) *zábavy (volnočasové aktivity).*“ (Frič, Vávra, 2012, str. 28).

„*V odborné literatuře vyskytuje i snaha chápat dobrovolnictví jako jen motivovanou aktivitu*“ (Mlčák, 2013, str.13). Předpokladem tohoto tvrzení je, že dobrovolnická činnost má jako základ vnitřní motivaci dobrovolníků, jenž „*poskytují svoji neplacenou práci z vážnějších důvodů, než jen pouhá potřeba získat určité odměny, které mohou vyplývat z této aktivity. Důkazem je i fakt, že řada dobrovolníků ve své činnosti pokračuje, i když přestanou být příjemci dřívějších odměn.*“ (Mlčák, 2013, str.14). Motivy k jejich dobrovolnické činnosti je řada šlechetných, poctivých hodnot, mezi které patří například slušné chování vůči druhé osobě, soucit, štědrost, nápomoc a láska. Není pochyb o tom, že dobrovolnictví nám přináší celou řadu výhod pro fungování celé naší společnosti, ale má i vliv na samotného účastníka. Tyto výhody jsou velmi často neplánované a původně se s nimi vůbec nezamýšlí. Jednou z velkých výhod je jistě to, že dobrovolnictví má pozitivní vliv na fyzické a duševní zdraví dobrovolníka. Je zřejmé, že dobrovolnictví snižuje riziko fyzického onemocnění dobrovolníka na základě jeho psychické odolnosti, jako je například mnohem lepší osobní zdatnost (self-efficacy). Celkově dobrovolnictví má zásluhu na rozvoji občanské společnosti, jako je například dodržování společenských norem a postojů, i to může napomáhat k udržení existence demokracie. Dobrovolnictví má určitou spojitost s morálními hodnotami, jako je empatie a tolerance vůči druhým, tak může redukovat i antisociální chování. Další zajímavou výhodou, kterou nesmíme opomenout, je, že dobrovolník má možnost si zvýšit budoucí profesní úspěch. (Mlčák, 2013, str.22-25). Avšak poslední myšlenka nikdy nebyla úplně potvrzena ani vyvrácena. Je pravdou, že v dnešní době je stále dobré mít spoustu kontaktů, které nám v tom úspěchu mohou být nápomocné v našem aktuálním nebo budoucím i profesním životě. Práce dobrovolníka jedinci nabízí možnost navazovat sociální vazby, které ho mohou ovlivnit v jeho kariérním růstu.

Dobrovolnictví je dle zákona č. 198/2002 Sb. 2002 občanskoprávní vztah, který se obvykle uzavírá písemně, ale v dnešní době v řadě případů se jedná jen o ústní dohodu. Jedná se tedy o „dobrovolnickou službu organizovanou podle tohoto zákona a vykonávanou dobrovolníky bez nároku na odměnu“ (Zákon č. 198/2002 Sb., 2002: 4835). A hned ve druhém paragrafu tohoto zákona najdeme informaci o tom, proč se jedná o dobrovolnickou službu, nikoliv dobrovolnictví jako takové. „Za dobrovolnickou službu uvedenou v odstavci prvním se nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů, anebo je-li vykonávána v rámci podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru.“ (Zákon č. 198/2002 Sb., 2002: 4835). Dle zákona je tedy důležité mít vždy uzavřenou smlouvu s danou organizací, protože pak se jedná o dobrovolnickou službu, která může být finančně ohodnocena. Když se nad tím hlouběji zamyslíme, tak dobrovolnická činnost může být i pomoc při výstavbě letního tábora bývalých odrostlých členů organizace, avšak ve znění zákona o dobrovolnictví není s neorganizovaným dobrovolnictvím počítáno, i když dle autora Tošnera se v této oblasti pohybuje většina současných dobrovolníků. (Tošner, 2015).

1.1 Historie dobrovolnictví v České republice

Počátky organizované dobrovolnické činnosti jsou zaznamenány už ve středověku. První náznaky byly v církvi, jednalo se o dobročinnost a obecně humanitární činnosti, které se věnují duchovním záležitostem. S postupným ochabováním moci a vytlačováním církve v roli dobročinnosti byla nahrazena městskými stavy. Během doby Habsburské po rekatolizaci získala církev opět své prvotní místo. V období renesance se do dobročinnosti vkládá stát a začíná církev postupně vytlačovat. V době osvěcenského absolutismu za vlády Josefa II. je rušeno mnoho klášterů a na jejich místo nastupuje světská charita a humanitární nadace. (Frič, 2010, str. 23).

Dle autora P. Friče (2010), který se zabýval historickým vývojem dobrovolnictvím u nás, lze dobrovolnictví rozdělit do tří etap historického vývoje.

- 1) Období před rokem 1939 se vyznačuje tím, že bylo velmi obdobné jako v západoevropských zemích a USA, tedy kolektivnímu stylu dobrovolnictví.

Dobrovolné organizace zahrnovaly několik organizačních forem (soukromé, obecní, náboženské...), ty byly bohatě strukturovány do malých organizací a poboček a celkově měly poměrně široké kompetence.

- 2) Období 1948-1989 - zahájením byla komunistická strana u moci a celkové ideologické přizpůsobení dobrovolnictví k politickým potřebám. Tradice dobrovolné činnosti byla razantně přerušena a všechny nezávislé organizace byly redukovány nebo se musely podřítit totalitnímu režimu a jejich činnost byla přísně kontrolována. Dobrovolnictví v této době bylo především chápáno jako nedobrovolně vykonávaná povinnost občana k politické a budovatelské angažovanosti ve prospěch socialismu. Celková motivace dobrovolníků byla v tomto období poměrně diferenciována. Na počátku byla u dobrovolníků až fanatická obětavost, očekávání společenských odměn a samozřejmě strach z možných budoucích problémů. V některých případech se dobrovolnictví stalo určitou formou úniku od politické situace.
- 3) Období po roce 1989 bylo zahájeno pádem režimu a hlavní myšlenkou byla občanská společnost, jež je založena na spolupráci a oboustranné solidaritě všech svobodných občanů (hlavní propagátor prezident Václav Havel). Byly obnoveny spolky a sdružení, které byly potlačeny kvůli totalitnímu režimu. Díky restitucím a navrácení majetku organizacím, jako je Junák-Skaut, Sokol, YMCA, mohla být znovu vytvořena celostátní síť organizací, které jsou postaveny na dobrovolné činnosti členů organizace. Totalitní režim zanechal špatnou vzpomínku na řízené dobrovolnictví, a to mělo za následek vznik nových organizací, které stavěly svoji činnost na nadšení a pomoci dobrovolníků nebo využívající nárazovosti dobrovolnické činnosti, jedná se například o sportovní, kulturní, dětské a mládežnické, ale spadá sem i charitativní či zdravotní organizace. Každoročně v těchto organizacích a spolcích dobrovolníci odpracují x hodin zdarma, jež přispívají spolu ruku v ruce s finančními a věcnými sbírkami ke kvalitě života členů organizací a spolků. Avšak je stále důležitá publicita této dobrovolné činnosti, protože neziskový sektor a s ním spojené dobrovolnictví se stále nachází na okraji zájmu společnosti.

Rok 2001 se stal zlomový pro dobrovolnictví, protože Organizace spojených národů vyhlásila Mezinárodní rok dobrovolníků. Stalo se tak na základě návrhu mezinárodních dobrovolnických organizací spolu s japonskou vládou pro ocenění několika tisíců dobrovolníků, kteří pomáhali s odklizením škod po zemětřesení v roce 1995 v Japonsku. Tento rok se stal opravdu zlomovým, protože na základě něj se začalo pracovat na právním ošetření dobrovolnictví a bylo dokonce vypsáno několik grantů na dobrovolné programy a doprovodné aktivity sloužící k seznámení veřejnosti s fenoménem dobrovolnictví. (Tošner, Sozanská, 2006, str.31).

1.2 Typy a charakteristiky dobrovolnictví

Pro lepší porozumění problematice dobrovolnictví, dle autorů Tošnera a Sozanské, si dobrovolnictví rozdělíme na typy dobrovolnictví podle různých hledisek.

Z hlediska historického vývoje:

- Evropský model dobrovolnictví komunitní - dobrovolníci se spontánně setkávají v přirozeném společenství (např. církev, sportovní nebo dětské organizace).
- Americký model dobrovolnictví manažerský - dobrovolníci jsou vyhledávání profesionály z oboru pro jejich nadšenost pomáhat ostatním. (Tošner, Sozanská, 2006, str. 38).

Z hlediska cesty, kterou se dobrovolnictví ubírá:

- Dobrovolnictví, jež vzniká „zdola nahoru“ - vzniká u skupinky přátel, u nichž společná činnost postupně přechází k neformální skupině a pak možná i do registrované neziskové organizaci.

- Dobrovolnictví, které působí „zvenčí dovnitř“ - jedná se o strukturovanou organizaci, v níž pracují profesionální pracovníci, kteří s dobrovolníky pracují a chtějí je lépe organizovat nebo právě chtějí začít s nimi pracovat. (Tošner, Sozanská, 2006, str. 38-39).

Z hlediska, kterou dobrovolnictví hraje v organizaci:

- Organizace je závislá na dobrovolnících – profesionálních pracovníků je jen malá skupina a spolu s dobrovolníky se podílejí na hlavním cíli organizace (např. humanitární akce nebo ekologické iniciativy a kampaně).
- Dobrovolníci vykonávají stejnou činnost jako profesionální pracovníci – provoz organizace není postaven jen na dobrovolné činnosti. Znamená to, že kdyby dobrovolníci nevykonávali tuto činnost, zůstalo by to na profesionálech. Tato spolupráce přispívá ke snížení finančních nákladů organizace (např. sociální a zdravotní zařízení).
- Činnost dobrovolníků není pro vlastní chod organizace nepostradatelná – dobrovolníci slouží jako doplnění služeb nebo zvýšení jejich kvality organizace (např. vycházky s klienty, volnočasové aktivity, kroužky, manuální výpomoc). (Tošner, Sozanská, 2006, str. 39-40).

Z hlediska časového vymezení:

- Jednorázové akce, jež probíhají jednou či několikrát za rok (např. benefiční koncerty, sbírky, kampaně).
- Dlouhodobá opakovaná dobrovolná pomoc, jedná se o častou pomoc. Organizace už investuje do dobrovolníka a uzavírá s ním dohodu o spolupráci.
- Dobrovolná služba je dlouhodobý závazek již na několik měsíců nebo let. Důležitá je příprava dobrovolníka a s tím spojené vysoké výdaje

(např. zaškolení, pojištění zdravotní a sociální, pobyt na misi) na jeho realizaci činnosti. (Tošner, Sozanská, 2006, str. 40).

1.3 Oblasti dobrovolnictví

Dle autorů Tošnera a Sozanské (2006) lze specifikovat oblasti charakteristické pro setkání s dobrovolníky tak, jak uvádějí ve své knize:

- Nestátní neziskové organizace – nejčastější oblast působnosti dobrovolníků, cílem organizací je poslání a ne zisk (např. církev, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti).
- Kamenné neziskové organizace (bývalé rozpočtové a příspěvkové organizace) – dříve spravované státem (jedná se o školy, nemocnice a domovy seniorů).
- Ochránci životního prostředí – organizace s celostátní působností s propojením na mezinárodní síť (např. Hnutí DUHA, Děti Země, Greenpeace, Český svaz ochránců přírody atd.).
- Humanitární organizace a organizace na ochranu lidských práv – vznikaly převážně po roce 1989 (např. ADRA, Člověk v tísni). Naši dobrovolníci se významně podílejí na humanitární pomoci po celém světě. Dále dobrovolníci pomáhají i vnitrostátně při živelných událostech, kde je potřeba koordinace a řízení dobrovolníků v organizaci, aby pracovali co nejefektivněji (např. Sbor dobrovolných hasičů, Český červený kříž, diakonie českobratrské evangelické a husitské církve).
- Sociální a zdravotní oblast – v této oblasti najdeme největší počet dobrovolníků, avšak je kladen důraz na jejich důkladnější proškolení a koordinaci (např. FOKUS, Život 90, Svaz důchodců, Sdružení zdravotně postižených atd.).

- Kulturní oblast – organizace se zaměřují na revitalizaci a ochranu kulturních památek, jejich působnost je regionální nebo dána místními podmínkami a potřebami (např. oblast divadla, výtvarného umění a moderního tance).
- Sportovní a vzdělávací činnost – dobrovolníci si pomáhají v zájmových činnostech tělovýchovných a turistických oddílech, jež vyplňují volný čas dětí a mládeže (např. Junák, Pionýr, Sokol).
- Zahraniční dobrovolná služba – organizace, která svoje dobrovolníky vysílá do zahraničí ku pomoci dlouhodobě nebo krátkodobě do problémových oblastí (např. ADRA, Člověk v tísni, INEX, Červený kříž). (Tošner, Sozanská, 2006, str. 41-43).

1.4 Kdo je dobrovolník

„Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti. Role dobrovolníka je vymezena tak, aby se příjemce pomoci na ni mohl v rámci dohodnuté spolupráce spolehnout.“ (Tošner, Sozanská, 2006, str. 35). Dobrovolníkem může být každý způsobilý člověk, který je ochoten věnovat svůj čas, schopnosti, dovednosti a znalosti pro konkrétní činnost. Určitá zralost a způsobilost člověka spolu s jeho kompetencemi je na posouzení profesionála z organizace, jež dobrovolníka přijímá.

„Dobrovolníkem může být fyzická osoba:

- a) starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky,*
- b) starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.“* (online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198> , cit. 2020-04-20).

Nelze říci, že existují další určité vlastnosti, které musí nezbytně mít člověk, jež se chce stát dobrovolníkem. Avšak důležitou podmínkou je pouze ochota pracovat bez finanční odměny. Mezi konkrétní vlastnosti, které nám jistě pomohou k dobrovolnické činnosti, jsou např. otevřenost, flexibilita, vnímavost, tolerance, nést odpovědnost a samozřejmě schopnost spolupracovat. Je dobré, když dobrovolník své úkoly plní svědomitě a organizace se na něj může spolehnout a mít na něj podobné nároky jako na normálního placeného zaměstnance.

„Dobrovolník je člověk, který si dostatečně věří v tom, že může sám změnit věci, se kterými není spokojen. Je to člověk, který se odhodlá udělat ten jednouchý, ale důležitý krok k tomu, aby se sám zapojil do činnosti, která je třeba nedostatečně zajišťována státními institucemi. Někdo, kdo neváhá obětovat část svého volného času pro vyplnění prázdného času druhých (např. dětí či nemocných), anebo zajištění aktivity, kterou by jinak neměl kdo organizovat (např. vysázet pár stromů).“ (Šomrová, Klégrová, 2006, str.11).

Na dobrovolnickou činnost, kterou dobrovolník vykonává, je možné nahlížet i několika obecnými hledisky: (Frič, Pospíšilová, 2010).

- a) Nezisková neboli altruistická: dobrovolník je chápán jako lidský zdroj, který vykonává práci pro neziskovou organizaci nebo orgán veřejné správy. Tento pohled se orientuje hlavně na pracovníky větších profesionalizovaných subjektů se zaměřením na veřejně prospěšné služby. Dobrovolník je většinou altruisticky založen a je využíván jako pomocná síla zaměstnanců.
- b) Občanská neboli komunitní: středem zájmu je zde dobrovolník jako aktivní občan, jenž se podílí na komunitním životě a činnosti menších organizací a jeho motivaci k této prospěšné činnosti. Vychází z potřeby dobrovolníka podílet se na řešení problémů v jeho okolí a případně zastávat různé role v organizační hierarchii.
- c) Volnočasová neboli entuziastická: činnost dobrovolníka je z této perspektivy zkoumána jako způsob trávení volného času, tedy jako jakési hobby. Takový dobrovolník vyhledává aktivity hlavně v oblasti umění, kultury a sportu a nevyhledává přitom dlouhodobé partnerství s určitou organizací, ale spíše jednorázové zkušenosti.

1.5 Motivace dobrovolníka k práci

Dobrovolníci v dobrovolnické činnosti vidí příležitost se zařadit do určitého společenského kolektivu, trávit čas s přáteli, popřípadě potencionálními partnery. Hledání přátel a nových sociálních vazeb často začíná v dospívajícím věku na letních či zimních táborech. Kromě sociální sféry má dobrovolník určitá očekávání tj. nové zážitky, nasbírání zajímavých zkušeností, určitá praxe v budoucím pracovním oboru. Motivace dobrovolníků k práci s dětmi je určitá společenská prestiž mezi vrstevníky, jejímž výsledkem je pozitivní vliv pro obě zúčastněné strany. Dobrovolník získává zkušenosti, které mu mohou napomoci k určité seberealizaci, sebeúctě, sebepoznání, např. několik mých přátel si díky práci dobrovolníka uvědomilo, co vlastně chce v životě dělat, a opravdu je to posunulo v životě a jsou šťastní. Organizace získává nového rekruta, kamaráda, který může hlásat myšlenku dobrovolnictví dál a zvát nové kamarády mezi ně.

„Individuální motivace dobrovolníků je však značně rozmanitá a mnozí z nich se ztotožňují s celou škálou důvodů, které měly vliv na jejich rozhodnutí dobrovolně pracovat. Pomocí statistické analýzy můžeme mluvit o třech typech základní deklarované motivace k dobrovolnictví - konvenční, reciproční a nerozvinutá.“ (Tošner, Sozanská, 2006, str.46).

Konvenční či normativní motivace je, když se motivací pro jedince k práci dobrovolníka staly morální hodnoty a přesvědčení jeho blízkého okolí, nebo obecné normy chování v dané společnosti. Mezi tyto jedince patří lidé věřící, dalo by se i říci, že se jedná o principy náboženské morálky, představy o slušném a správném způsobu života. Dobrovolníky se stávají proto, že se to tzv. sluší a patří.

Dalším typem zmíněné motivace je reciproční a ta se nejvíce vyskytuje u mladých lidí s ateistickým názorem pro život. Tito lidé jsou světzanalejší a mají snahu spojit svojí seberealizaci s dobrem pro druhé. Rádi čerpají nové poznatky, zkušenosti a snaží se kooperovat s tím, co jim práce dobrovolníka přinese a udržovat se tzv. ve zdravé kondici.

Poslední zmíněnou deklarovanou motivací je nerozvinutá motivace. Ta se opírá o soubor prvků, jenž pak vytváří základní prostor pro rozhodování dobrovolníků k činnosti. Mezi tyto prvky patří důvěra v organizaci, smysluplnost a přesvědčení pro práci dobrovolníka a pak dále následná osvěta ohledně šíření dobré myšlenky dobrovolnictví.

Tyto tři typy motivace si můžeme potom dobře zařadit do výše zmíněného rozdělení dobrovolnické činnosti, viz na předchozí stránce. Dobrovolník s konvenční motivací se dobře uplatní v b) občanské neboli komunitní výpomoci dobrovolnické činnosti. Dobrovolník s reciproční motivací je vhodný pro vzájemné prospěšnému dobrovolnictví, viz předchozí stránka c) volnočasová neboli entuziastická dobrovolnická činnost. A poslední dobrovolník s nerozvinutou motivací bude mít dobré uplatnění v a) neziskové neboli altruistické dobrovolnické činnosti. (Tošner, Sozanská, 2006, str.47).

Dobrovolnictví je úzce spjato s volným časem. Je zřejmé, že aby se jedinec mohl stát dobrovolníkem, musí pro to mít dostatek volného času, který chce věnovat prosociálnímu chování.

2 VOLNÝ ČAS

Volným časem rozumíme dobu, kdy můžeme dělat cokoli, co je nám příjemné, ať už se věnovat koníčkům (zálibám, hobby), nebo sportovním aktivitám nebo jen relaxovat. Dle literatury se jedná o dobu zábavy, rekreace a odpočinku. Opačným pojmem volného času je tzv. sféra povinností, zde se řadí činnosti, které člověk musí vykonat neohledně na to, zda se mu chce nebo ne. Mezi tyto činnosti řadíme zaměstnání, péče o rodinu, o domácnost, výpomoc se vzděláváním u dětí školního věku nebo zajišťování potřeb vlastních dětí a také nesmíme opomenout potřeb vlastních. Spadá sem i doba, která se nazývá tzv. ztrátové časy. Ztrátovým časem je například doba, kdy jedeme autem nebo autobusem za zájmovou činností. Nelze úplně přesně oddělit oblast povinností a volného času. Existují činnosti, jež se vyznačují tím, že je plníme ochotně a rádi a mohou nám dokonce přinášet materiální věci např. kutilství, chovatelství či pěstitelství. Tyto činnosti se řadí do oblasti polovolného času.

Důležitými znaky volného času k jeho definici jsou dle docenta Tůmy, že se jedná o dobu svobodné volby činnosti (člověk dělá to, co chce, a ne to, co musí). Zvolené činnosti pro člověka příjemné, přinášející potěšení, radost. Jedná se o činnosti ve volném čase dávající možnost k rekreaci, odpočinku, obnově sil a k osobnostnímu rozvoji. (Tůma, 2018, str. 14).

Volný čas je část lidského života, kterou netrávíme v pracovním procesu a povinnostmi. U dětí je to doba vymezena školou, domácí přípravou a pracovními povinnostmi doma.

Volný čas je tedy doba, kterou máme k dispozici jenom pro sebe samé, když splníme všechny naše povinnosti. Tento čas pro „sebe samé“ využíváme k volnočasovým aktivitám, které jsou sebeutvářející a sebeurčující činnosti. Volný čas má určité funkce, které nám napomáhají ho trávit, dle Dumazedier rozlišuje 3 základní funkce volného času:

1. odpočinek (délassement), zotavení, reprodukce pracovní síly, volný čas osvobozuje od únavy, odstraňuje fyzické nebo nervové poruchy vyvolané napětím, výkonem povinností a zejména prací,
2. rozptýlení (divertissement), zábava, rozptýlení, kompenzace, únik z monotónnosti práce,
3. rozvoj osobnosti (développement) fyzický, kulturní, sociální.

K jakému cíli by tedy měl směřovat správně strávený volný čas? Především k regeneraci psychických a fyzických sil, rozšíření obzoru a kvality osobnosti nejlépe aktivním způsobem.

(staženo v pdf formátu: 2020-05-28

http://www.fsps.muni.cz/~kse/vyuka/vyuka_dokumenty/rekreologie/rekre_002_odpocinek.pdf).

2.1 Role volného času

Volný čas je velmi důležitou částí našeho života a hraje tedy významnou roli v kvalitě fyzického i psychického zdraví. Volný čas se snaží každý trávit smysluplně, a to chceme i pro děti s přihlédnutím k jejich zájmům, schopnostem a zálibám. „*Pro perspektivní rozvoj osobnosti dítěte a vliv na trávení volného času mají především rodiče, škola, vrstevnická skupina. Vlivem nedostatku aktivit ve volném času se u nich objevuje nuda. Protože nuda je převážně důsledkem frustrace potřeb poznání a aktivity, děti i mládež hledají něco nového vzrušujícího či dobrodružného. Znuděné děti a mládež se mohou zapojovat i do „nezdravých“ rizikových skupin, což je mnohdy doprovázeno výskytem negativních jevů jako je záškoláctví, kouření, vandalismus, kriminalita, krádeže, alkoholismus, drogy a gamblerství.*“

„Někdy se ubírají po stejné linii jako jejich rodiče, neboť jsou již tak od dětství vedeni např. ke sportu, divadlu, hudbě a apod.“ (Tůma, 2018, str. 92).

Rodina a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, má velký vliv na to, jak bude využívat volný čas. Způsob života rodiny, jejich vzájemná interakce, vzory jednání, chování má zásadní význam pro vývoj osobnosti jedince. *„Nejvýrazněji se do rodinných interakcí promítají: struktura vztahů, sebepojetí rodiny (včetně jejího vymezení vůči okolnímu sociálnímu prostředí), míra svébytnosti, autonomie a zároveň otevřenosti vůči vnějším kulturním vlivům i styl vedení výchovy.“ (Tůma, 2018, str. 35).* Dnešní doba nám nabízí nepřeberné množství volnočasových aktivit a je jen na nás, jak toho využijeme. Je důležité myslet na vzájemnou propojenost duševního a tělesného zdraví. Psychická pohoda pro nás, ale i pro ty nejmenší, se nějakým způsobem a ne zrovna malým, odráží na celkovém tělesném i psychickém stavu jedince (např. psychosomatické problémy, stres, panické záchvaty apod.). Jak uvádí Rousseau v knize Emil čili o výchově: *„Výchova dětí je zaměstnání, v němž člověk musí ztrácet čas, aby jej získal.“* Krásně a věcně to shrnuje informaci, že rodiče by se měli věnovat svým dětem každou volnou chvíli.

Vrstevnícká skupina je malá neformální skupina osob, které jsou si názorově a věkově podobné. Jedinec se ve skupině naučí spolupracovat a začíná se u něj projevovat větší pocit odpovědnosti, schopnost se vyrovnat se zátěžovou situací a prochází procesem osamostatňování.

Vrstevnícké skupiny dítěti a mládeži poskytují:

- sdílení skupinové zkušenosti s ostatními, společné zážitky, rekreaci, zábavu, kooperaci, možnost sebeuplatnění,
- možnost pro výměnu názorů a vytvoření nových pohledů na řešení problémů,
- prostor pro nácvik důležitých sociálních dovedností – empatie, řešení konfliktů, zaujímání pozic a rolí ve skupině rovnocenných partnerů,
- naplnění touhy být součástí širšího celku, být akceptován a oceňován ostatními,

- rozvoj a uplatnění hodnot oceňovaných vrstevníky, jako je fair play, odvaha riskovat, solidárnost a ochota pomáhat, smysl pro humor, nápaditost a iniciativnost,
- prostor pro emancipaci od rodiny v období dospívání (vrstevníci si navzájem přiznávají určitou vyspělost, berou se vážně, ale také si mezi sebou tolerují chování, jež dospělí odmítají). (Tůma, 2018, str. 46).

Pro děti a mládež je opravdu důležité trávit volný čas s vrstevníky. V dospívajícím věku se jedinec zabývá hlavně otázkou S KÝM bude trávit volný čas, než tím JAK ho bude trávit. Vrstevnická skupina může jedince, který se ještě tzv. hledá, úplně pohltit a otevírá to pak dveře pro rizikové chování a působení negativních vlivů (např. záškoláctví, vandalismus, kouření).

Škola a náplň volného času mají vliv na utváření jedince. Soustava školského systému začíná u některých dětí už dětskými jeslemi, poté následuje mateřská škola, základní, střední škola a vysoká škola. Ve školkách si děti hrají celé dny a kolektiv napomáhá k tomu, že se děti od sebe učí chování, pohyby, mluvu, jídelní a hygienické návyky. Oblast mimoškolní výchovy na základní škole musíme rozlišit dle věku na (první stupeň) žáky 1.- 5. třídy a (druhý stupeň) žáky 6.- 9. třídy. Se žáky druhého stupně je dobré pracovat v menších skupinkách, protože jejich názory už bývají vyhraněnější, proto potřebují větší individuální přístup. Děti prvního stupně velmi ocení pohybové aktivity, při kterých mohou běhat a skákat. *„Pro všestranný rozvoj jedince má velký význam hra, která se podílí na rozvoji řeči, myšlení, přáních a citech. Známe dva aspekty herní činnosti: Je to individuální a kolektivní. V individuální hře žák uspokojuje své osobní zájmy a potřeby, formuje se jeho osobnost a zároveň mu hra přináší experimentující orientaci v sociálních kontaktech. Kolektivní hra žákovi přináší především sociální vztahy v kolektivu.“* (Tůma, 2018, str. 39). Hry jsou alternativa vyučování a na děti působí jako relaxace. Hra bývá spojena se sportem a kladný vztah ke sportu probouzí u dítěte jeho vzor (prvotně rodiče, příbuzný, sportovec). Sport se stal svébytným jevem, s nímž se setkáváme v jeho nejrůznějších podobách každý den. Sport jak ve své aktivní, tak pasivní formě představuje náplň volného času, pro některé jedince a skupiny velmi podstatnou. (Tůma, 2018, str. 60).

Rodiče by měli motivovat a povzbuzovat děti k pracovní činnosti (školní práce, učení, příprava a veškeré školní povinnosti). Nikdy by neměli práci používat jako nástroj k trestům. Pravidelnou přípravou do školy si dítě ve svém volném čase získává vlastnosti jako je smysl pro poctivost, snaživost a povinnost. Prostor pro volnočasové aktivity nám nabízí také příroda (táboření, výlety, škola v přírodě). Je důležité pěstovat u dětí již od útlého věku kladný vztah k přírodě, přece jen člověk je součástí přírody a mělo by být v našem zájmu ji neničit, ale naopak chránit.

Volný čas hraje důležitou roli, protože je to odreagování od povinných prací (škola, zaměstnání, domácnost) a hlavně děláme něco, co nás baví a děláme to pro sebe. Správně zvolené volnočasové aktivity úměrné věku, pohlaví a „*individuální vitalitě zlepšuje pozornost a zvyšuje učební možnosti. Duševní i fyzické schopnosti lze stavět jedině na velmi vyrovnané vnitřní energii jedince.*“ (Tůma, 2018, str. 92).

Volný čas úzce souvisí se zdravým životním stylem. Životní styl je způsob života, jak jednotlivec ve společnosti žije. Jedná se o vzdělání a vzdělávání, zdravé stravování, ale také o trávení volného času např. pohybovými aktivitami nebo odpočinkovou činností. Životní styl zahrnuje mnoho složek a faktorů, které ho mohou nějak ovlivňovat. Hlavními zásadami zdravého životního stylu je zdravá strava, dostatek aktivního pohybu, správná doba odpočinku a hlavně dostatečný spánek, dobrá nálada, optimistický pohled na život, vyvarování se působení škodlivých látek a rizikových faktorů našeho života. Radost a pohoda ze života, brát život s lehkostí. Vyhýbat se stresovým situacím je v dnešní době náročné, ale důležité je, že volný čas nám nabízí možnost stres ze sebe tzv. setřást a očistit hlavu, myšlenky a dělat to, co chceme dobrovolně a rádi. Zdravý životní styl se optimálně projevuje na zdraví jedince jak po fyzické, tak psychické stránce člověka a dostává ho ideální stavu spokojenosti a pocitu štěstí (wellbeing). „*Klíčové elementy wellbeing jsou:*

- *Smysluplnost (purpose): Potřebujeme v životě dělat něco smysluplného, co nás v životě naplňuje, a to nejlépe každý den. Nezáleží na tom, zda se jedná o oblast práce, školy, rodiny nebo našich koníčků, podstatné je, že vidíme smysl v činnosti a jsme motivováni dosahovat svých cílů.*

- *Vztahy (social): Kvalita našich vztahů je extrémně důležitá pro naše zdraví a celkovou životní pohodu. Každý den potřebujeme strávit v interakci s druhými alespoň 6 hodin, abychom omezili stres a zvyšovali naši životní pohodu.*
- *Finance (financial): Zvládání vlastní ekonomické situace, finanční stabilita a dostatek peněz nám umožňují každý den dělat to, co chceme.*
- *Zdraví (physical): Celkové duševní a fyzické zdraví, množství energie, umožňující každodenní plnění úkolů. Díky pravidelné fyzické aktivitě a zdravé stravě můžeme omezit únavu a být spokojenější.*
- *Společnost (community): Naše sounáležitost a zapojení se do života v prostředí, ve kterém se pohybujeme. Dárcovství, dobrovolnictví, vzdělávání druhých nebo jejich ošetřování, to vše nás naplňuje pozitivními emocemi a uspokojuje potřebu sounáležitosti.“ (online <http://prothea.cz/blog/co-je-wellbeing/> cit. 2020-07-14).*

Jednotlivé oblasti se ovlivňují a má to dopad na lidskou životní spokojenost jedince. Volný čas hraje tak velkou roli v životní spokojenosti nás všech.

3 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU

Pedagogika volného času se řadí mezi společenské vědní obory, který se neustále vyvíjí a zabývá se výchovou (cíle, podmínky, prostředky výchovy) ve volném čase. Zhodnocuje volný čas a pedagogicky ho ovlivňuje. Zabývá se možnostmi rozvoje osobnosti jedince skoro ve všech obdobích vývoje člověka - od dítěte po produktivní věk i seniory. (Tůma, 2018, str.11).

Pedagogika volného času se rozšiřuje na jiné věkové období obyvatelstva, než jsou děti a mládež, na šest základních obecných oblastí:

- předškolní věk,

- mladší školní věk,
- starší školní věk,
- mládežnický věk (dospívání, adolescence, dorost, junioři),
- dospělost,
- stáří (senioři, důchodci). (Tůma, 2018, str.6).

Pedagogika volného času by nemohla plnit svou funkci bez přispění a propojení i s jinými vědními obory. Úzká souvislost je mezi pedagogikou jako takovou, obecnou, sociální, speciální, didaktikou, dějinami pedagogiky, i psychologii (obecnou, vývojovou, sociální a pedagogickou). Jak jsem již zmínila, moderní pedagogika volného času je mladý vědní obor, jejíž vznik by se dal zařadit od šedesátých let 20. století. (Tůma, 2018, str.11).

Mezi významné představitele pedagogiky volného času řadíme Opaschovského , Nahrstedta (pocházející z Německa), Dumazediera (pocházející z Francie), Wroczyńskiego (pocházející z Polska). Představiteli z České republiky ze současných autorů jsou Hájek, Hofbauer, Pávková, Žumárová, Vážanský, a další. Ze starších představitelů, jež se zabývali volným časem, jsou třeba Opata, Bláha, Sedlář. (Tůma, 2018, str.12).

3.1 Pojmy, cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase

Pojmy, cíle, podmínky a prostředky jsou velmi důležité v pedagogice. Každý pedagog při výchovném působení si musí stanovit výchovný cíl, jehož chce u vychovávaného dosáhnout. Pedagog musí být cílevědomý a stanovit přiměřené cíle s přihlédnutím k podmínkám, ve kterých výchovný proces probíhá, a na základě nich volí vhodné pedagogické prostředky.

Výchovné cíle může pedagog volit dle různých hledisek (dle věku jedince, výchovného zařízení, druhu činnosti). Cíle mohou být obecné, specifické i dílčí. Obecným cílem výchovy volného času je naučení jak vůbec trávit kvalitně volný čas.

Specifickým cílem může být i do značné míry obecný z důvodu přípravy na jednu konkrétní výchovnou činnost (např. odpoledne ve školní družině). Z obecně formulovaného cíle lze vytvořit dílčí (např. rozvíjení zájmu a specifických schopností jedince).

Podmínky výchovy volného času jsou vnější a vnitřní. Vnějšími podmínkami se rozumí prostory a materiální vybavení jedinců té dané skupiny. Vnitřní podmínky se týkají hlavně věkových a individuálních zvláštností jedinců. Pedagog volného času ve družině na malých školách nebo na táboře pracuje se skupinami věkově heterogenními (různý věk účastníků/ žáků). Vhodná volba cílů a prostředků za těchto podmínek je zásadní pro úspěšné splnění činnosti. Aktivita by měla být přiměřená skupině, zajímavá i zábavná a samozřejmě i trochu vzdělávací, účastníci by si z ní měli něco přínosného odnést. K dosažení cílů za určitých podmínek pedagog volí vhodné výchovné prostředky, které mu k tomu napomůžou. „*V nejširším smyslu jsou to všechny předměty a jevy, kterých vychovávající využívá k dosažení stanovených cílů.*“ (Tůma, 2018, str.17).

Mezi výchovné prostředky, dle autora pana Průchy, jejich znění v širším smyslu, lze zahrnout:

- výchovné subjekty (např. školy, školská zařízení),
- obsah výchovy,
- výchovné metody a formy,
- materiální prostředky,
- výchovné využívání mimo výchovných vlivů (Průcha, 2006).

Obsah výchovy si můžeme vysvětlit z různých pohledů. Lze vycházet ze znaků osobnosti, které chceme rozvíjet, nebo věku vychovávaných osob nebo z určitého poslání a funkcí příslušného výchovného zařízení. Obsah vyučování se musí řídit z velké většiny pedagogickými vzdělávacími přepisy. Avšak obsah volné výchovy není takto vymezen a tím pádem je tu určitá volnost pro vychovatele. Při stanovení obsahu výchovy může vychovatel či pedagog uplatit svoji tvořivost a nápaditost, ale musí myslet na to, že je to i velká zodpovědnost.

„Významná znalost základních pedagogicko-psychologických požadavků a uvědomění si základních výchovných cílů a poslání příslušného výchovného zařízení“ (Tůma, 2018, str.17). je samozřejmost pro stanovení obsahu výchovy volné času. Výchovné metody a formy jsou významnými prostředky, jedná se o způsob, kterými dosahujeme stanovených cílů.

Pedagogika volného času nám tedy umožňuje:

- uvažovat o podmínkách, souvislostech a rozporech v uspořádání času,
- vidět volný čas ne jako izolovanou a privatizovanou sféru života v protikladu k pracovní době, ale jako čas integrovaný do života,
- pochopit, že volný čas je prostor, v němž můžeme rozvinout společenské alternativy a sami si určovat životní (a pracovní) podmínky,
- spolupracovat na humánním uspořádání životního prostředí,
- odhadovat tendenci ke zvyšování konzumu v rámci volného času a systematicky vytvářet obranné mechanismy proti tomuto nátlaku,
- uvažovat o společenském významu konzumních volnočasových nabídek,
- přijmout volný čas jako prostor k vědomému rozšíření zkušeností, zážitků ke změně postojů, vnímání a jednání,
- vnímat volný čas jako možnost změny vlastní osoby a jejího okolí. (Tůma, 2018, str.28-29).

3.1.1 Metody a formy výchovy ve volném čase

Metody a formy jsou způsoby, jež nám napomáhají se dopracovat k danému cíli. Dle docenta Tůmy výchovně-vzdělávací metody můžeme roztrždit podle způsobu předávání informací, podle fáze výchovně-vzdělávacího procesu nebo podle míry aktivit vychovávaných jedinců:

- *metody slovní,*
- *metody názorné,*
- *metody praktické činnosti,*
- *metody osvojování,*
- *metody upevňování a ověřování,*
- *metody hodnocení získaných vědomostí a dovedností,*
- *metody receptivní a aktivizující.* (Tůma, 2018, str.17).

Dále uvádí, že je možné odlišit i metody, jež se vztahují k výchově mravní a jedná se tedy o metody mravní výchovy. Pedagog využívá rozmanitých metod z důvodu rozmanitých podmínek, avšak velký důraz je kladen na metody spojené s podporou aktivity účastníků, jedná se zejména o metody praktických činností. Slovní metody jsou velmi důležité, mají na jedince dobrý výchovný efekt, jenž vede k využití promyšleně vedeného rozhovoru nebo vyprávění, vysvětlování či popisu. (Tůma, 2018, str.17-18).

Formy výchovy jsou velmi důležité, protože slouží k navození a podpoře aktivity účastníků. Využití her, soutěží a exkurzí jen jedna ze základních forem k čilé aktivitě účastníků a zábavě. „*Formy práce při výchově ve volném čase lze třídit podle počtu účastníků:*

- *individuální,*

- *skupinovou (efektivní forma -práce s malou sociální skupinou)*
- *hromadnou.* “ (Tůma, 2018, str.17).

3.2 Výchova mimo vyučování, výchova ve volném čase

Podle autorky Pávkové (2014), která vymezuje výchovu mimo vyučování čtyřmi znaky:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá převážně ve volném čase,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- je institucionálně zajištěna.

Výchova mimo vyučování je doba, kdy jedinci navštěvující základní nebo střední školu, využívají možnosti vyučování s povinnostmi, ale zahrnující i volnočasové aktivity. Jedná se tedy o dobu probíhající mimo povinné vyučování s výchovným působením na samostatné obslužení se jedince a upevňování jeho hygienických a sociálních návyků i za pomoci volnočasových aktivit. Patří sem i plnění školních povinností a dodržování řadu školských a volnočasových zařízení. Součástí výchovy mimo vyučování jsou činnosti sebeobslužného charakteru a příprava žáků na vyučování, převážně se uskutečňující se ve volném čase. „*Pojem výchova mimo vyučování bývá tedy vymezován jako výchovné působení v době mimo povinné vyučování, převážně, ale nikoliv výlučně ve volném času.*“ (Tůma, 2018, str. 15). Výchovné působení probíhá ve školské volnočasové instituci mimo vliv rodiny.

Pedagogické ovlivňování volné času dětí a mládeže mimo vyučování poskytuje příležitosti k jeho racionálnímu využití. Výchova mimo vyučování je tedy významnou oblastí výchovného působení, jež napomáhá formovat hodnotné zájmy, rozvíjí specifické schopnosti a upevňuje žádoucí morální vlastnosti.

Dalším úkolem výchovy mimo vyučování je rozvoj potřeby celoživotního vzdělávání, zejména v orientaci na zájmovou činnost jedince. Tento způsob výchovy má tedy funkci, výchovnou, vzdělávací, zdravotní, sociální.

3.2.1 Funkce výchovy

„Výchovně vzdělávací funkce spočívá v záměrném a cílevědomém ovlivňování osobnosti vychovávaných jedinců.“ (Tůma, 2018, str. 20). Podmínky pro úspěšné plnění této funkce jsou důležité pedagogické prostředky, jež respektují zvláštnosti výchovy ve volném čase. Výchova mimo vyučování vytváří prostor pro uspokojování potřeb v rámci seberealizace, dále pak usměrňuje, rozšiřuje a prohlubuje kladný vztah k zájmům jedince. Jedinec také objevuje a rozvíjí své specifické schopnosti osvojuje si vědomosti a dovednosti žádoucí pro normální lidský život ve společnosti.

Zdravotní funkce pan docent Tůma shrnuje jako *„veškeré výchovné působení všechny aktivity ve volném času podporují zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj vychovávaných jedinců.“* (Tůma, 2018, str. 20). Pedagog sestavuje denní režim podle věku, specifických zvláštností, typu zařízení. Výchova mimo vyučování nabízí zařazování pohybových aktivit, které mají děti během dopoledního vyučování ve škole nedostatek. Pedagog by měl jít příkladem a vést děti k zdravému stravování, snažit se odbourat zlozvyky. Vytváření a upevňování stravovacích, hygienických návyků a dodržování pitné režimu by měl být úplný základ. Nesmíme zapomínat, že je důležité v dětech pěstovat i hygienu prostředí, v němž výchova probíhá. Do zdravotní funkce výchovy spadá i bezpečnost práce, které jsou spolu s hygienickými požadavky stanoveny příslušnými právními předpisy. Ve zdravém těle zdravý duch, duševní hygiena jedince, i to spadá do této funkce. Důležitá je pohodová atmosféra, podpora přátelství a vztahy mezi jedinci, respektování jejich psychohygieny a včasné řešení možných konfliktů mezi dětmi.

Sociální funkci lze chápat z různých pohledů dle pana docenta Tůmy. Autor uvádí jako nejčastější možnost zajištění bezpečnosti a dohledu nad dětmi mimo vyučování a čas, kdy ho netráví s rodiči.

Sociální funkce také spočívá v navazování nových kontaktů, vytváření přátelství s jedincem stejných nebo podobných zájmů, setkávání se s novými autoritami a zaujímání různých pozic v rámci skupiny a seznámení se s novými sociálními rolemi. Účastníci v těchto skupinách „*zdokonalují své dovednosti, sociální percepce, komunikace a probíhá zde nenásilné sociální učení.*“ (Tůma, 2018, str. 20). Instituce, kde probíhá výchova mimo vyučování, nabízí pomoc dětem z problematického rodinného prostředí, protože dětem je nabízeno prostředí s pozorností a péčí pedagoga, využívání hraček pomůcek a všeho možného vybavení, co má zařízení k dispozici.

„Pojmy mimotřídní a mimoškolní výchova se vyskytují spíše ve starší odborné literatuře. Mimotřídní výchova zahrnuje aktivity školy mimo rámec školního vyučování (např. výlety, besídky, sportovní soutěže), mimoškolní výchovu realizují jiné subjekty než škola (např. Střediska volného času, občanská sdružení). V některých případech lze tyto dvě oblasti obtížně odlišit (např. při hodnocení práce školní družiny).“ (Tůma, 2018, str. 15). Zastřešujícím termínem pro oba pojmy se stala výchova mimo vyučování.

3.3 Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity, jsou aktivity, které vyplňují volný čas. Patří mezi typy trávení volného času. Můžeme si je rozdělit dle formálnosti na organizované a neorganizované volnočasové aktivity.

- Neorganizované jsou takové aktivity, kdy jedinec nebo skupina využívá volně dostupné nebo osobní zdroje (hřiště, sportoviště, bazény, televize, knihy, herní konzole apod.).
- Organizované aktivity jsou koordinované určitými institucemi (škola, zisková a nezisková subjekty).

Volnočasové aktivity lze rozdělit na:

- individuální (jedinec hraje na herní konzoli),

- kolektivní (sportovní hry - fotbal).

Primárním prostředím spojené s volbou volnočasové aktivity je rodina, většinou co dělají rodiče, chtějí dělat děti a jsou k aktivitě vedeni. Dalším prostředím je škola a mimoškolní výuka, kde jedinec spadá do vrstevnické skupiny. Vrstevnická skupina může jedince také motivovat k vykonávání volnočasové aktivity, kterou by s rodičem normálně nedělal.

Základním rozdělením dle autorky Pávkové (2014) volnočasové aktivity jsou odpočinkové a rekreační činnosti a zájmové činnosti.

3.3.1 Odpočinkové a rekreační činnosti

Jedinec se musí naučit racionálně odpočívat a rekreovat, a proto je to jedním z nejvýznamnějších úkolů výchovy. Odpočinek a rekreace jsou činnosti velmi důležité a mají vliv na život jedince. „*Odpočinkové činnosti jsou chápány jako velmi klidné, pohybové i psychicky nenáročné. Do režimu dne se většinou zařazují při vyšším stupni únavy.*“ (Pávková, 2014, str. 64). Tyto činnosti se samozřejmě vyznačují klidem a jejich významnou položkou je spánek. Mezi odpočinkové činnosti lze zařadit četbu, hraní společenských deskových her, poslech relaxační hudby nebo sledování televize.

„*Rekreační činnosti mají podobu rekreačních pohybových aktivit. Jejich úkolem je kompenzovat nedostatek pohybu a nerovnoměrně svalové zatížení z vyučování.*“ (Pávková, 2014, str. 64). Jedná se tedy pohybové aktivity probíhající ideálně venku na čerstvém vzduchu. Mezi rekreační činnosti lze řadit pohybové aktivity venku, v místnosti, spojené s ochranou a tvorbou životního prostředí, pěstelské práce. Dále do těchto činností můžeme zařadit i sezónní aktivity, hry a zábavu (bruslení, lyžování, stavění sněhuláka, koulování, plavání atd.).

Obě uvedené činnosti slouží k odstranění únavy jedince. Vhodným výběrem činnosti a zařazením do režimu dne se řídí typem zařízení, kde aktivity probíhají, a také zaleží na složení skupiny. (Pávková, 2014, str. 64-66).

3.3.2 Zájmové činnosti

„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.“ (Hájek a kol., 2008, s. 92). Zájmové činnosti nás motivují k vykonávání a následného uspokojení předmětu zájmu.

Existuje předpoklad, že jedinec bude mít lepší schopnosti pro činnost, o kterou se zajímá, a bude činnost provozovat mnohem delší dobu a bude se snažit překonat i různá úskalí a překážky než jedinec, který se se zájmovou činností neztotožňuje. Zájmové činnosti lze dělit dle úrovně činnosti, intenzity zájmu, časového trvání, koncentrace, společenských norem a dle obsahu. (Hájek a kol., 2008).

- Úroveň zájmové činnosti se rozděluje na aktivní (jedinec se aktivně podílí na činnosti) a receptivní (jedinec, předmět nebo činnosti jenom vnímá), avšak se může stát, že se obě složky prolínají či doplňují.
- Intenzita zájmu je hluboká (jedinec musí vyložit velké úsilí k radosti) nebo povrchní (jedinec nevykládá velké úsilí).
- Časové trvání zájmové činnosti je krátkodobé, dočasné, přechodné nebo trvalé.
- Koncentrace stupně zájmové činnosti je jednostranná nebo mnohostranná (u jedince je dobré pěstovat mnohostrannost získávají tak přehled o možnostech, z nichž vyvinout jednostranný trvalý a hluboký zájem).
- Zájmové činnosti dle společenských norem jsou žádoucí (jedinec je pedagogicky ovlivňován ke společenskému rozvoji) nebo nežádoucí (jedinec může mít zájmy, jež se neslučují se společenskými pravidly nebo jsou protiprávní).
- Zájmové činnosti dle obsahu jsou společenskovední, pracovně-technické, přírodovědné, esteticko-výchovné, tělovýchovné, sportovní, turistické.

3.4 Pedagog pro volný čas

Kdo je pedagog pro volný čas? Jedná se o pedagogického pracovníka, který má řádnou aprobaci pro zaměstnání pedagoga ve volném času. Na jeho osobnost jsou kladeny vysoké nároky. Funguje jako učitel, vychovatel, rádce, instruktor, vzor nebo starší kamarád. Je důležité být otevřený všem názorům a myšlenkám dětí a mládeže, být ochotný pomoci a poradit.

Volit správnou motivaci k aktivitám, naslouchat dětem a uspokojovat jejich přání, to vede k vzájemnému respektu mezi pedagogem a žákem (dítětem).

Pro pedagoga je důležitá znalost podmínek výchovy a k tomu následná správnost zvolených výchovných prostředků. K volbě vhodných výchovných prostředků je třeba klást určité požadavky. Jak už ve svých pedagogických spisech zmínil Jan A. Komenský např. od konkrétního k abstraktnímu, od známého k neznámému, od blízkého k vzdálenému. Tyto požadavky pedagoga mohou být více či méně obecné. Pedagogické principy jsou obecné požadavky pro výchovu (požadavek pro humanitu, demokratičnost, spojení teorie a praxe). Naopak konkrétnější požadavky pro výchovu jsou označovány jako pedagogické zásady (např. zásada cílevědomosti, názornosti, přiměřenosti atd.) (Tůma, 2018, str.24). Všechny uvedené požadavky platí pro všechny oblasti výchovy (rodinná, předškolní, školní), a tak tedy i pro výchovu ve volném čase. Každá oblast výchovy má i své specifické požadavky tj. i výchova ve volném čase, jež napomáhá k vhodnému výběru výchovných prostředků. Mezi tyto specifické požadavky dle autory Tůmy patří:

- *požadavek pedagogického ovlivňování volného času,*
- *požadavek dobrovolnosti,*
- *požadavek jednoty a specifčnosti vyučování a výchovy mimo vyučování,*
- *požadavek aktivity,*
- *požadavek seberealizace,*
- *požadavek pestrosti a přitažlivosti,*

- *požadavek zajímavosti a zájmového zaměření,*
- *požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření,*
- *požadavek citlivosti a citovosti,*
- *požadavek sociálního kontaktu. (Tůma, 2018, str.24).*

Jako úplně základní požadavky autor Tůma zmiňuje požadavky pedagogického ovlivňování volného času a dobrovolnosti. Ze samotné podstaty je napsáno v Úmluvě o právech dítěte, že je volný čas dobrovolná činnost, svobodná volba jedince, jež si volí on sám. Pedagogické ovlivňování volného času vede k tomu, aby děti a mládež se naučila správně a racionálně volný čas využívat pro seberealizaci a upokojení svých potřeb a tužeb. Požadavek jednoty a specifčnosti vyučování a výchovy mimo vyučování zní poněkud komplikovaněji, avšak jako společný cíl je dán rozvoj osobnosti dítěte, jenž je dosahován v rozličných podmínkách a jinými výchovnými prostředky. Pedagog podporuje děti v aktivní činnosti. V jejich plánování a následné realizaci i s hodnocením činnosti, to vše spadá pod požadavek aktivity, jedná o pojetí činnosti a dětská participace ve všech jejích fázích. Požadavek seberealizace má za cíl rozvíjení vloh jedince a jeho specifických schopností, jež mu umožňuje být v některé oblasti úspěšný. Pro duševní klid a pohodu jedince je prožitek úspěchu velmi zásadní a má vliv na jeho další vývoj. Požadavek pestrosti a přitažlivosti je spojen s obsahem metod a forem práce. Pro rovnováhu mezi organizovanými a neorganizovanými činnostmi je důležité respektovat přání a potřeby účastníků. Pro správnou dobu regenerace sil jedince musí vychovatel zařazovat takové aktivity, jež umožňují vznik prostoru pro odpočinek a zabránění únavě jedince. Jedná se o funkci volné času, která má požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření. Požadavek pro citlivost a citovost znamená, že pedagog musí být při své práci ohleduplný a citlivý v oblasti motivace, vzhledem k požadavku dobrovolnosti. Dále požadavek působí na balanc mezi rozumovou a citovou složkou pro vytváření kladných emočních zážitků a dává k tomu dobrou příležitost (např. výchova zážitkem). Posledním požadavkem jež autor Tůma zmiňuje je požadavek sociálního kontaktu. Zmiňuje, že „význam osobních vztahů, jako je přátelství a kamarádství, i na důležitý vliv sociálních skupin na vývoj jedince“ (Tůma, 2018, str.24) upozorňuje právě požadavek sociálního kontaktu.

Vzniklé skupiny ve školský volnočasových institucích napomáhají, vzhledem k své dobrovolnosti, k poznávání nových lidí a osvojování si různých životních rolí. (Tůma, 2018, str.24-25). „*Cílem pedagogického působení ve volném času je otevřít svobodné možnosti personalizace a socializace individuální přístupu.*“ (Tůma, 2018, str.26). Tj. umět si užívat a vhodně strávit svůj volný čas, to by měl umět každý pedagog volného času. Jedná se o určitou volnočasovou zralost, reflektovat svoje potřeby a seberealizaci a umět prožívat osobní, ale i společnou radost. Vše by se dalo shrnout pod tzv. klíčové kompetence (doslovně klíčové kvalifikace), jenž nám určil autor Opaschowski (1990), jak uvádí ve své publikace docent Tůma:

- 1) *Mít radost ze života.*
- 2) *Umět se sám zaměstnat (zabavit).*
- 3) *Cítit zodpovědnost za přírodu a životní prostředí.*
- 4) *Mít dost času na rodinu.*
- 5) *Být veselý.*
- 6) *Rozvíjet svoji iniciativu.*
- 7) *Najít si čas sám pro sebe.*
- 8) *Myslet na vlastní spokojenost.*
- 9) *Uskutečnit svoje nápady (myšlenky).*
- 10) *Rozvíjet dále svoji osobnost.* (Tůma, 2018, str.26).

Všechny tyto zmíněné kompetence by měl mít každý z nás, i když dnešní uspěchaná doba k rozvíjení těchto kompetencí moc nepřispívá. Pedagog volného času by měl mít všechny tyto klíčové kompetence plně vypěstovány a měl by je umět dokázat předat dál svým svěřencům. To je vlastní i hlavní cíl pedagoga, vychovatele či trenéra volného času. Je to pomoc lidem (dětmi a mládeží) k vhodnému vedení svého (volného) času.

3.5 Přehled školských a volnočasových zařízení

Školský zákon vymezuje výchovná (volnočasová) zařízení, jejich určitá jednotlivá zaměření určují konkrétněji příslušné vyhlášky. Jednotlivá zařízení jsou součástí výchovně–vzdělávacího systému, jež každý si vypracovává svůj vlastní školní vzdělávací program. Bezpečnost musí být zajištěna dle bezpečnostních předpisů instituce, školského zařízení a státních zákonech o bezpečnosti. „*Účast na volnočasových aktivitách je dobrovolná, činnosti se odehrávají v rozmanitých prostředích, která vyhovují pedagogickým, psychologickým, estetickým a hygienickým požadavkům.*“ (Tůma, 2018, str. 62). Školská volnočasová zařízení můžeme rozdělit do tří základních skupin:

- 1) Školská zařízení pro zájmovou činnost (školní družina, školní klub, středisko volné času),
- 2) Školská výchovná a ubytovací zařízení (domov mládeže, škola v přírodě),
- 3) Školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu (dětské diagnostické ústavy, střediska výchovné péče, dětské domovy a domovy se školou a výchovné ústavy). (Tůma, 2018, str.62).

Školská zařízení pro zájmovou činnost: do této kategorie spadá školní družina (ŠD), školní klub (ŠK) a střediska volné času. Ve školní družině tak i ve školní klubu pracuje vychovatel jako pedagogický pracovník. ŠD je určena pro první stupeň základní školy a je rozdělena do oddělení, která se naplňují do nejvyššího možného počtu 30 žáků. Pro žáky 1.- 2. třídy je vhodnější pestrost zájmových činností, z důvodu jejich nevyhraněnosti. Se staršími žáky je dobré se specializovat na jejich přání a potřeby. Ve školní družině je důležitou součástí upevňování hygienických návyků u některých jedinců i jejich pěstování. Výchovné působení ŠD je velice pestré, avšak primárním posláním je odpočinek a příprava na vyučování (povinnosti). Pro psaní domácích úkolů musí mít žáci vhodné, klidné prostředí, ale z vlastní zkušenosti vím, že to není reálné v tom počtu žáků, kteří družinu navštěvují. ŠD probíhá během dne ve dvou etapách před vyučováním (ranní družina) a po vyučování (odpolední družina).

Školní klub je přednostně určen pro žáky druhého stupně a poskytuje danou zájmovou činnost, aby vyhovovala věkovým zvláštnostem účastníků.

Je dobré, když je vychovatel mladého věku, protože má lepší vztah se žáky. V porovnání se ŠD je činnost žáků samostatnější a zájmy často provozují i mimo zařízení školy. „Činnost školního klubu se realizuje těmito formami:

- pravidelná zájmová činnost v zájmových útvarech,
- příležitostná zájmová či rekreační činnost,
- otevřená nabídka spontánních činností,
- podpora tzv. tvůrčích týmů, skupin iniciativních žáků a výrazným zájmovým zaměřením.“ (Tůma, 2018, str.64-65).

Středisko volného času poskytuje své služby dětem pro zájmové vzdělávání. Do této oblasti spadá Dům dětí a mládeže (DDM), jenž nabízí velké množství zájmových činností. Dále se sem řadí i stanice zájmových činností, které se zabývají pouze jednou oblastí zájmu (např. stanice přírodovědců). Středisko volné času poskytuje i příležitostné aktivity, které se každoročně opakují (soutěže, besídky, veřejné vystoupení).

Školská výchovná a ubytovací zařízení: sem se řadí domovy mládeže, internáty a školy v přírodě. Uvedená zařízení mají rozmanité funkce a poslání a velmi výrazně se podílejí na výchově volného času.

Domov mládeže (DM) je určen pro studenty středních a vyšších škol, kteří nemohou do školy docházet z bydliště kvůli velké vzdálenosti. Studentům DM poskytuje ubytování, stravu, zajišťuje podmínky pro studium a s tím spojená příprava na vyučování. Dále je studentům nabízeno nepřeberné množství zájmů a rekreační činnosti, která je nabádá „k racionálnímu a plnohodnotnému využívání volného času.“ (Tůma, 2018, str.67).

Obdobný účelem jako DM je internát. Zařízení poskytuje své služby pro děti předškolního věku, žákům základních a studentům středních škol se zdravotním postižením, zajišťuje ubytování, stravu a výchovně-vzdělávací činnost. Internáty se také podílejí na uspořádání režimu dne, vedou ke zdravému životnímu stylu, pěstování sebeobslužných a zdravých stravovacích návyků.

Vzhledem k tomu, že se převážně jedná o handicapované děti, tak internát zajišťuje i rehabilitační a léčebně preventivní péči. Pedagogický pracovník by měl mít vzdělání i v oblasti speciální pedagogiky.

Škola v přírodě je posledním uvedeným školským výchovným a ubytovacím zařízením. Jedná se o „*zotavovací pobyt ve zdravotně příznivém prostředí dětem z mateřských škola žákům, kteří plní povinnou školní docházku.*“ (Tůma, 2018, str.69). Během pobytu není vyučování přerušeno, standardně probíhá v dopoledních hodinách (v učebně nebo venku) a je přizpůsobeno specifickým podmínkám. Uspořádání režimu dne probíhá obdobně jako v ŠD, kdy dopoledne děti normálně učí učitel, po obědě probíhá odpočinek a pak přírodovědné zájmové činnosti (procházka, hry v lese) pod dohledem vychovatele. Škola v přírodě bývá zpravidla týdenní pobyt. V současné době se stává, že školy pořádají tzv. ozdravné pobyty v přírodě, které jsou bez dopolední výuky. (Tůma, 2018, str.70-71).

Mezi školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu spadají dětské diagnostické ústavy, střediska výchovné péče, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Ústavní výchova je určena soudem, jestliže soud shledává výchovu dítěte jako ohrožující či narušenou. Ochranná výchova je uložena soudem, kdy dítě vykonalo čin, který by mohl být shledán jako trestní (jedná se o závažné poruchy chování). Předběžné opatření je okamžité opatření pro dítě, které se ocitne bez náležité péče nebo je vážně ohrožena jeho výchova a následný vývoj.

Dětský diagnostický ústav (DDÚ) je zařízení, do kterého jsou posílány děti, jenž mají soudem nařízenou nebo uložena ústavní ochranná výchova či nařízeno předběžné opatření. O umístění do toho zařízení mohou zažádat osoby, které odpovídají za výchovu svých dětí s výraznými poruchami chování (pobyt se souhlasem). Děti mohou být zařazeny i do Střediska výchovné péče (SVP), v obou zařízeních pobyt trvá 8 týdnů (soudem nařízeno až 12 týdnů). Děti chodí do školy a na terapii (organizační skupina je složená z 4-8 dětí), kde na základě diagnózy, kterou stanovuje DDÚ o následném umístění do příslušného zařízení (dětský domov nebo výchovný ústav). (Tůma, 2018, str.72).

Dětský domov (DD) je školské zařízení, kde jsou umístěny děti bez závažných poruch chování. O tyto děti se rodiče nedokážou, nebo nemohou, či nechtějí postarat. DD není uzavřené zařízení, děti mají určitou svobodu, samozřejmě přiměřenou jejich věku a individuálním zvláštnostem. Kontakt s rodiči nebo rodinnými příslušníky je zpravidla plně podporován.

Organizační jednotka je skupinka 6-8 dětí a sourozenci jsou zpravidla spolu ve skupině. (Tůma, 2018, str.73).

Dětský domov se školou (DDŠ): zde jsou umístovány děti se závažnými poruchami chování s nařízenou ústavní či jinou výchovou. Jsou sem zařazovány i nezletilé matky s jejich dětmi, od věku 6 let po dobu povinné školní docházky. Organizační skupina je o 5-8 dětech a obsah výchovy jak pro DD tak pro DDŠ plní funkci výchovně-vzdělávací, sociální, zdravotní a preventivní. (Tůma, 2018, str.72-73).

Výchovný ústav (VÚ) standartně pečuje o děti starší 15 let, avšak výjimečně může být sem umístěno i dítě starší 12 let se závažnými poruchami chování. Děti jsou zde umístovány na základě soudního nařízení o ústavní nebo ochranné výchově. „*Významnou součástí výchovného programu jsou psychoterapeutické a socioterapeutické techniky individuálního i skupinové.*“ (Tůma, 2018, str.74). Hledisko prevence u sociálně patologických jevů těchto dětí je zřejmé, proto je opravdu důležitý apel na rozumné využívání volného času k hodnotným zájmovým činnostem či volnočasovým aktivitám. V tomto zařízení je několik pedagogických pracovníků (vychovatel, učitel, asistenti, speciální pedagog) a dalším pracovníkem může být i psycholog nebo sociální pracovník. (Tůma, 2018, str.74-75).

Dalšími subjekty zabývající se výchovou dětí a mládeže ve volném času jsou:

- Nestátní neziskové organizace,
 - občanská sdružení (Junák, Pionýr),
 - občanská sdružení zájmového charakteru (Sokol, Klub českých turistů, Liga lesní moudrosti),
 - sdružení (obecně) veřejně prospěšných společností (Česká rada dětí a mládeže, Český červený kříž, Svaz dobrovolných hasičů).
- Církve a náboženské společnosti (Katolická kongregace salesiánů, YMCA),
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež,

- Živnostenské podnikání v oblasti volného času,
- Obce a nadace (dobrovolnické hnutí).

METODICKÁ ČÁST

4 METODICKÉ UKOTVENÍ VÝZKUMNÝCH AKTIVIT

V teoretické části se práce zabývala dobrovolnictvím a volným časem. Postupovalo se od obecných témat ke konkrétnějším - od definice dobrovolnictví, historie na území České republiky, pojem dobrovolník a jeho motivace k práci. Stejným způsobem se práce zabývala i pojmy jako je volný čas a pedagogika volného času od jejich definice po cíle výchovy, podmínky, prostředky, metody a formy výchovy volným časem. Cílem práce v teoretické části bylo osvětlit pojmy, jež se pojí s tematikou metodické části a pro její lepší pochopení.

V metodické části bude v práci definován hlavní výzkumný cíl a dílčí cíl. Pro tuto práci byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu prostřednictvím strukturovaného rozhovoru. Kvalitativní výzkum dle Creswella lze definovat tímto způsobem: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* (Creswell, 1998 in Hendl, 2005, s. 50).

V další části se bude práce věnovat tomu, jakým postupem probíhal výběr respondentů výzkumného šetření a bude uveden hlavní a dílčí cíl šetření.

4.1 Výzkumné šetření a jeho hlavní cíl

Hlavním cílem výzkumného šetření za pomoci strukturovaných rozhovorů bylo zjistit: Proč účastníci výzkumu provozují nebo provozovali činnost organizování volného času dětí a mládeže a zároveň jakou k tomu mají motivaci?

Na základě otázek ve strukturovaných rozhovorech byly pro práci dány i dílčí cíle, které s hlavním cílem úzce souvisí. A to jsou otázky: Jak se dotazovaní respondenti k činnosti organizování volného času dětí a mládeže vůbec dostali? Jak dlouho činnost vykonávají?

Jaký mají pracovní vzor k organizování volného času dětí mládeže? Co plánují do budoucna? Vše se dozvíme v odpovědích ze strukturovaných rozhovorů.

Pro výzkumné šetření bakalářské práce jsem zvolila techniku strukturovaných rozhovorů o deseti otevřených otázkách. Devět otázek je pevně daných, ale jednu jsem vždy doplnila na základě informací, jež se mi dostaly během rozhovoru. Jedná se o otázku č. 9 nebo 10, která se nabízela položit v rámci předchozích odpovědí. K nahrávání jednotlivých rozhovorů jsem využila mobilní telefon a respondenty jsem o tom samozřejmě informovala a všichni souhlasili s jejich nahráváním. Nahrané rozhovory jsem přepsala transkripcí do této práce. „*Transkripce se nazývá proces převodu mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuze do písemné podoby. Jedná se časově o velmi náročnou proceduru. Pro podrobné vyhodnocení je však transkripce podmínkou.*“ (Hendl, 2005, str. 208). Rozhovory byly prováděny podle aktuální situace jednotlivých dotazovaných. Pokud to bylo možné, proběhlo osobní setkání, jinak online videohovor.

Výběr respondentů byl záměrný, jednalo se o lidi, jež se věnovali několik let organizování volného času dětí a mládeže nebo tuto činnost stále aktivně provozují. O zachování anonymity jsem dotazované informovala, že nebudu uvádět jejich jména ani organizace, kde působí. Jednotlivé rozhovory jsem označila dobrovolník č. 1 až 4, v závorce najdeme pohlaví a věk. Na základě rozhovoru uvedu ke každému dobrovolníkovi reflexi k rozhovoru, jež bude malé shrnutí odpovědí na otázky 1.-10.

Kvalitativní šetření nese s sebou určitá rizika. Jedním z nich je znalost respondentů, to může vést k určité neobjektivitě. Zde mohu zmínit, že jsem volila respondenty, o kterých vím jen to, že se v této oblasti organizování volného času dětí a mládeže dlouhodobě angažují. Dva respondenty znám z dřívější doby, kdy jsme právě začínali fungovat jako vedoucí nebo instruktoři (v mém případě) na letním táboře a začali se podílet na organizování volného času dětí a mládeže. Dalším rizikem může být obecné povědomí výzkumníka o prostředí a činnosti. Je pravda, že určité povědomí mám taky díky malé zkušenosti role vedoucího na dětském táboře, avšak právě proto mě to téma zajímá a je předmětem této práce.

Vzhledem k malému počtu dotazovaných nelze výsledky výzkumného šetření považovat za obecně platné pro populaci ani jiné prostředí, výsledky jsou individuální a týkají se pouze dotazovaných.

5 TRANSKRIPCE DOBROVOLNÍKŮ

5.1 Dobrovolník č.1 (muž, 28 let)

1. Jaké je tvoje zaměstnání a co děláš ve svém volném čase?

„Moje zaměstnání je vychovatel ve školním klubu na základní škole a instruktor kroužků na lezecké stěně. Ve volném čase skautuji a pomáhám vést skautský oddíl.“

2. Co jsi studoval/a?

„Studuji vychovatelství na pedagogické fakultě UK pro ten svůj obor a vlastně v rámci své organizace jsem absolvoval nějaký kurzy pro vedení oddílu a dětí.“

3. Jak dlouho se zabýváš činností organizování volného času dětí a mládeže?

„Tak minimálně 10 let.“

4. Jak ses k této činnosti dostal/a?

„No víceméně od mala, kdy vlastně já jsem v tom skautu začínal jako účastník. Postupem času jsem se zapojil i do organizování akcí.“

5. S kolika a jak starými svěřenci spolupracuješ?

„S počtem je to různé, ale jinak pracuji se svěřenci od 6 do 20 let.“

6. Co tě k této činnosti organizování volného času dětí a mládeže motivuje?

„Určitě mě k tomu motivuje ta společnost jakoby dalších lidí, kteří jsou z toho nadšení a prostě vymýšlet s touhle partou program a pořádat ty akce a podnikat s nimi dobrodružství.“

7. Máš pracovní vzor, co se týká v organizování volného času dětí, pokud ano jaký?

„Mým vzorem je skautský vedoucí, který oddíl vedl před námi, protože se mi líbilo jeho nadšení pro práci s dětmi. Když jsem byl malý, pamatuji si na samé zábavné hry a díky němu v tom nadále pokračuji a vytvářím program pro děti.“

8. Jestli svoji práci jako dobrovolník bereš jako poslání, jestli ano tak proč?

„Já už to беру jako životní styl, že je to prostě věc, která mě baví. Z mé práce se stál můj koníček.“

9. Máš nějakou zajímavou zkušenost nebo zážitek, který tě překvapil nebo nějak ovlivnil při činnosti organizování volného času dětí a mládeže?

„Zážitek úplně ne, ale zjistil jsem, že horolezení je skvělý prostředek pro výchovu dětí. Je to věc, která ty děti opravdu baví a na základě tohoto se nimi dá skvěle pracovat.“

10. Jaké máš plány do budoucna, co se týká organizace volného času dětí a mládeže?

„Plány jsou takové, že dostudovat školu, nadále pracovat ve školním klubu i v tom vedení skautského oddílu. Jinak nic dalšího prozatím neplánuji.“

5.1.1 Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.1

Prvním dotazovaným je spolužák z vysoké školy, které ho znám minimálně, jen tak od vidění. Když jsem ho oslovila, zda by mi mohl zodpovědět pár otázek k oblasti činnosti k organizování volného času dětí a mládeže, tak ani chvilku neváhal. Práci jako vedoucí skautského oddílu ho velmi baví. Sršel z něho elán a byl velmi zapálený pro svoji práci a říkal, že je to práce i jeho koníček. A to je ve výsledku ideální stav. Zaujala mě poslední odpověď, kde uvádí pro mne neobvyklý prostředek výchovy a to je horolezectví. Tak pokud jsou zabezpečeny podmínky pro ochranu zdraví všech účastníků výchovy, tak věřím, že se nekladou meze.

5.2 Dobrovolník č.2 (žena, 26 let)

1. Jaké je tvoje zaměstnání a co děláš ve svém volném čase?

„Tak jsem učitelka na prvním stupni na základní škole a ve svém volném čase učím děti hrát na hudební nástroje, vedu dětský oddíl. Podnikám různé jako výlety do přírody, do okolí.“

2. Co jsi studoval/a?

„Studovala jsem pedagogiku nebo učitelství pro první stupeň na základní škole na Karlově univerzitě, pedagogická fakulta.“

3. Jak dlouho se zabýváš činností organizování volného času dětí a mládeže?

„Až od svých 15 let, protože jsem vyrostla v dětském jako oddíle a tam v podstatě od 15 ti už jsem přešla, že jsem pomáhala s programem pro ty mladší a pomáhala něco organizovat.“

4. Jak ses k této činnosti dostal/a?

„Moje sestřenice chodila do oddílu a já jsem strašně chtěla chodit taky, takže pak když už mi pak bylo devět let, tak jsem mohla začít chodit, protože brali od devíti let.“

5. S kolika a jak starými svěřenci spolupracuješ?

„Teď mám něco mezi 30-40 dětma, jsou ve věku v podstatě od 6-18 let, ale primární ta skupina je dejme tomu nějakých 6 až 13 let. Nad těch 13 let je jich tam pár.“

6. Co tě k této činnosti organizování volného času dětí a mládeže motivuje?

„Baví mě to! Prostě baví mě pracovat s dětma a baví mě ta svoboda, toho že s nima můžu dělat to, co chci a nejsem svázaná žádným vzdělávacím plánem a žádnými požadavkami rodičů a naplnění nějakých cílů, je to vlastně jako na Mě. Všechno si to určuju sama a nemám svázaný ruce.“

7. Máš pracovní vzor, co se týká v organizování volného času dětí, pokud ano jaký?

„V podstatě máme jako ten oddíl pod ligou lesní moudrosti, která má svoji vlastní jako filozofii a vychází z myšlenek pana Ermesta Tomsna Sítina, takže v podstatě vzorem je on a on nám dosadil vzora jako indiána a indiánskou kulturu. Takže se to vesměs jako nese v tadydle v tom duchu. A pak mám ještě svůj jako osobní vzor to je moje starší sestřenice, která mě vesměs jako motivovala v práci s dětma a pomáhala mi s těma prvníma krokama ve vedení.“

8. Jestli svoji práci jako dobrovolník bereš jako poslání, jestli ano tak proč?

„Asi neberu, já to dělám, že mě to baví.“

9. Jaké máš plány do budoucna, co se týká organizace volného času dětí a mládeže?

„No plánuji si ve všech těch složkách toho oddílu, které teď jako zastávám já a že toho teďka zastávám asi z 90 ti procent jako všechno, tak si plánuji udělat sví jako nástupce. Plánuji jim to předat, abych v to v tom oddíle já nevím jsem byla zainteresovaná třeba jenom z nějakých 30 procent a ne z 90 ti. Protože je to teda strašně náročný, protože to obnáší jak teda jako celkovou organizaci, tak účetnictví, tak držení se těch myšlenek toho vůdkraftu, organizace schůzek, výprav, komunikace s rodičema, chystání programu a je toho teda moc potřebuju to rozhodit mezi víc lidí.“

10. A když ty činnosti rozdělíš mezi více lidí a zůstane ti jen 30 procent práce nebude ti to chybět?

„NE. (smích) Nebude, protože mě třeba ta administrativa a ty papíry neskutečně štvou, jakože mě to hrozně jako nebaví. Dělat třeba účetnictví, protože to prostě neumím, nevyznám se v tom a je to pro mě náročné a trávím tím strašnýho čas. Třeba teď jenom zpracování jako dotací, vyúčtování mi zabralo tři odpoledne. Teprve dneska jsem to odeslala a dokážu si představit, že tydle ty tři odpoledne věnuji oddílu úplně v jiném směru a bude to pro mě smysluplnější než se mořit papírama a peněžnama.“

5.2.1 Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.2

Tato respondentka má opravdu spoustu práce a je skvělé, že se z toho nijak nehroučí nebo si k práci s dětmi nevytváří odpor, spíše naopak se snaží vybudovat si své nástupce. Proč to všechno vím, dotazovanou znám trochu lépe než ostatní respondenty, vzhledem k tomu, že pracujeme ve stejném školském zařízení. Zde je vidět, jak se dobrovolník stává odolnějším jedincem vůči psychickému i fyzickému nátlaku, jenž ne něj vyvíjen. Má neskutečnou motivaci k práci s dětmi a ta je občas velmi psychicky i fyzicky náročná. Smekám před respondentem, který ve svém volném čase zastává velmi mnoho rolí v organizování volného času dětí a mládeže.

5.3 Dobrovolník č. 3 (muž, 30 let)

1. Jaké je tvoje zaměstnání a co děláš ve svém volném čase?

„Moje zaměstnání, já pracuji na ústavu hematologie a krevní transfúze v Praze. Je to v nemocnici, ve které pracuji ve výzkumné části a zabýváme se výzkumem leukémie a jiných onkologických nemocí a já tam pracuji na počítači, zpracovávám data. Ve svém volném čase rád sportuji nebo když chci mít volnější den, tak sedím doma, hraju nějaký hry u počítače, v zimě lyžuji, v létě chodím na výlety, chodím na letní tábory a podobně.“

2. Co jsi studoval/a?

„Studoval jsem vysokou školu chemicko – technologickou a studoval jsem tam bakalářský i magisterský program a byla to technologie, biotechnologie léčiv takže, jak se vyrábí léčiva a podobně.“

3. Jak dlouho se zabýváš činností organizování volného času dětí a mládeže?

„Přibližně 7 let se tím zabývám.“

4. Jak ses k této činnosti dostal/a?

„Když jsem studoval na vysoké škole, tak jedno léto jsem zůstal v Praze, jelikož nejsem původně z Prahy, tak jsem zůstal v Praze jedno léto a scháňl jsem si nějakou brigádu a našel jsem na nabídku dělat vedoucího na letním táboře, a tak vlastně od té doby se tomu věnuji aktivně. Každé léto i v zimě v podstatě celý rok.“

5. S kolika a jak starými svěřenci spolupracuješ?

„Jako pokud jde o děti tak jsou to děti od 5-15 let přibližně ale já většinou pracuji už jakoby s vedoucí na těch táborech. Každopádně jsou skupiny od řekněme 40 dětí až 130-140 dětí.“

6. Co tě k této činnosti organizování volného času dětí a mládeže motivuje?

„Je to příjemný kolektiv lidí a zároveň mám rád práci s dětmi, protože je s nimi vždycky zábava, vždy vymyslí nějakou novou srandu, nějakou novou hru. Zároveň mě baví, vymýšlet nějaký smysluplný program pro děti, protože si myslím, že je fajn, aby trávily svůj volný čas nějak aktivně v přírodě podle možností. Protože žijeme v době, kdy se hodně sedí u počítače a doma takže... a zároveň je tam dobrá komunita lidí, se kterou se rád setkávám a trávím s nimi čas.“

7. Máš pracovní vzor, co se týká v organizování volného času dětí, pokud ano jaký?

„Vzor jako co se týče konkrétní osoby asi ne. Tak nějak, se snažím sám přemýšlet nad tím, co by nebo jak bych mohl vytvořit nějaký smysluplný program nebo jak bych se mohl nejlépe zapojit do té organizace, takže vzor přímo nemám při organizaci těchto věcí.“

8. Jestli svoji práci jako dobrovolník bereš jako poslání, jestli ano tak proč?

„Jako poslání, no nevím, jestli bych to nazval úplně posláním, ale tak jako vzhledem k tomu, že už to dělám dlouho dobu, řekněme že i ano. Protože ...asi mě baví nebo myslím si, že je smysluplné nák přispívat k rozvoji nebo k výuce nové generace lidí a nák se smysluplně se věnovat té činnosti s dětmi. Takže... asi bych to nezval úplně svým životním posláním, ale je to něco, co mě momentálně baví a čemu se chci věnovat ještě určitě delší dobu.“

9. Ty jsi se zmínil, že v tuto chvíli pracuješ více s dospělými (vedoucími) než s dětmi? Jak s nimi pracuješ? Ty je nějak motivuješ k práci? Jaká je tvoje náplň práce?

„Já mám na starosti v rámci táborů nebo v rámci organizování toho programu vlastně mám na starosti... přípravu vlastně celodenního nebo celotáborového programu. To znamená, že si večer sednu s vedoucíma na tom táboře například a probíráme, jak bude vypadat program na další den. Řešíme s nimi nějaké otázky toho, jak budou trávit čas s dětmi, řešíme otázky organizační, to znamená, kde se budou nacházet, co budou dělat, jaká bude náplň jejich programu. Zároveň se věnuji přípravě i jakoby celotáborových her, to znamená her pro velké skupiny dětí, takže spíš organizuji ty vedoucí, než bych je motivoval, nebo občas je teda potřeba motivovat, ale to spíš méně.“

10. Jaké máš plány do budoucna, co se týká organizace volného času dětí a mládeže?

„Tak do budoucna bych v tom rád dál pokračoval, pokud budu moci a pokud mi to čas a moje pracovní vytížení dovolí ... a rád bych teda se aktivně dál podílel na rozvoji toho občanské sdružení, ve kterém pracuju nebo se kterým spolupracuju a vlastně pomáhal jim při ... dále při té jejich náplni nebo tedy přitom, co dělají.“

5.3.1 Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.3

Poprvé jsem se s respondentem setkala na úvodní schůzce k letnímu táboru. On nastoupil jako vedoucí a já jako instruktor, moc si ho z té dřívější doby nepamatuji. Na úvodní schůzi nás bylo hodně a on nijak nevyčníval. Na táboře jsme se taky potkali, vzhledem k tomu, že jsme se každý věnoval jiné věkové skupině dětí, tak nebyla možnost ani spolupráce a prohodit i více slov. Proto jsem se velmi těšila, když mi dotazovaný kývnul na rozhovor pro tento výzkum. Jeho fungování v organizaci, kam se dostal díky své pílí a motivaci k činnosti, stojí za velký obdiv. V této době dotazovaný v organizaci funguje jako programátor na letních táborech. Během rozhovoru mě zaskočila jiná oblast zaměstnání ve výzkumné laboratoři v ústavu hematologie a krevní transfúze.

5.4 Dobrovolník č.4 (muž, 46 let)

1. Jaké je tvoje zaměstnání a co děláš ve svém volném čase?

„Moje zaměstnání je projektant, takže vlastně kreslím stavební výkresy podle kterej se pak... vlastně staví na stavbě. Ve volném, ve svém volném čase, tak asi nejvíc chodím ven se psem a obecně do přírody rád chodím na výlety na vandry.“

2. Co jsi studoval/a?

„Studoval jsem střední průmyslovou stavební školu, takže vlastně jsem zůstal...pracuji v oboru, který jsem vystudoval.“

3. Jak dlouho se zabýváš činností organizování volného času dětí a mládeže?

„Tak prakticky od jakživa, protože jsem jako dítě chodil do oddíl a už jsem u té činnosti zůstal jsem...když jsem dospěl, tak jsem se stal vedoucím a následně jsem to vlastně celou dobu dělal.“

4. Jak ses k této činnosti dostal/a?

„Přes ten oddíl a ten oddíl vlastně vzniknul tady na sídlišti, když tehdejší dělal vlastně nábor členů, tak takhle jsem se k tomu dostal přes nábor do toho oddílu.“

5. S kolika a jak starými svěřenci spolupracuješ?

„Ježiš... No teďka už tolik nevedu ten oddíl, takže teďka vlastně v tý činnosti se spíš zaměřuji na vzdělávání těch budoucích vedoucích, to jsou nejčastěji mladí lidé od těch 15-20 let zpravidla.“

6. Co tě k této činnosti organizování volného času dětí a mládeže motivuje?

„No to že tam mám spoustu kamarádů, to že... ta práce má smysl, že vidím nějaký výsledek té činnosti, a to že je to k něčemu prospěšný.“

7. Máš pracovní vzor, co se týká v organizování volného času dětí, pokud ano jaký?

„Vzor, tak samozřejmě, že inspirovali mě různí lidé, které jsem kdy potkal... nicméně, kdybych mluvil o vzoru, tak budu mluvit asi spíš o osobnostech, který obecně byli nebo jsou v tomhle tom oboru vzorem jako třeba Foglar nebo Sítň takovýhle osobnosti no.“

8. Jestli svoji práci jako dobrovolník bereš jako poslání, jestli ano tak proč?

„Jako poslání bych to asi neřekl no, dělám to protože... že mě to baví a naplňuje ale jako poslání bych to asi neoznačil no. Myslím si, že poslání lze hledat u řekněme náročnějších nebo věcí třeba já nevím jako péče o nemocný nebo něco takovýho tohle to mi přijde, že je vůči tomu trochu triviální činnost a jako poslání bych to nenazval.“

9. Zmínil jsi se, že vzděláváš nové budoucí vedoucí a instruktory. Jak jsi se k této činnosti dostal a odešel jsi od své původní činnosti vedení oddílu?

„Tak protože vlastně to běžné vedení toho oddílu si myslím, že mají dělat mladší lidi, takže to jsem předal a zase lidi se zkušenostma jako já se můžou uplatnit právě při předání těch zkušeností těm mladším. Takže mi přijde, že to je takový přirozený posun v téhle práci.“

10. Jaké máš plány do budoucna, co se týká organizace volného času dětí a mládeže?

„Jéé já už tolik plánů do budoucna nemám teda jako, myslím si, že jsem dosáhl toho, čeho jsem v tomhle tom směru dosáhnout chtěl a mohl a nějaké další mety už před sebou nák neplánuju no.“

5.4.1 Reflexe k rozhovoru s dobrovolníkem č.4

Poslední dotazovaný je nejstarším respondentem v tomto výzkumu. Je opravdu obdivuhodné, že už se tak dlouho angažuje v aktivitách spojenými s dětmi, mládeží a volným časem. Prošel různými fázemi vývoje k činnosti organizování volného času dětí a mládeže. Když byl malý, prošel si nábořem do turistického oddílu.

V době dospívání v oddíle zůstal a fungoval zde jako instruktor a následně vedoucí. Poté z oddílu odešel a pracoval jako vedoucí i v jiných oddílech, ale tato práce už byla jednotvárná, proto se rozhodl, že bude předávat své zkušenosti dál dalším generacím. Již několik let funguje jako školitel nových instruktorů a vedoucích v rámci turistických oddílů s celoroční činností.

6 INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

6.1 Interpretace naplnění hlavního cíle

Hlavní cíl výzkumu jak jsem již uvedla výše je otázka: Proč účastníci výzkumu provozují nebo provozovali činnost organizování volného času dětí a mládeže a zároveň jakou k tomu mají motivaci?

Na základě odpovědí ve strukturovaných rozhovorech nám vychází jen důležitý fakt. Činnost organizování volného času dětí mládeže je dotazované respondenty doba určité zábavy a potěšení. „*Je to příjemný kolektiv lidí a zároveň mám rád práci s dětmi, protože je s nimi vždycky zábava, vždy vymyslí nějakou novou srandu, nějakou novou hru. Zároveň mě baví, vymýšlet nějaký smysluplný program pro děti, protože si myslím že je fajn, aby trávily svůj volný čas nějak aktivně v přírodě podle možností.*“ (Dobrovolník č.3). To se pro mě i stává motivací. Dalo by se říci, že se jedná o určitý hnací motor setkávání se skupinou lidí, jež mají stejné záliby. Jak i řekl další dotazovaný, že motivací k vykonávání činnosti organizování volného času dětí a mládeže je: „*No to že tam mám spoustu kamarádů, to že... ta práce má smysl, že vidím nějaký výsledek té činnosti, a to že je to k něčemu prospěšný.*“ (Dobrovolník č.4). Kolektiv lidí, ve kterém se dotazovaní pohybují, v nichž mají vytvořené kladné sociální vazby, kamarády, je velkou motivací. Potvrzuje to i svou odpovědí na otázku dobrovolník č.1: „*Určitě mě k tomu motivuje ta společnost jakoby dalších lidí, kteří jsou z toho nadšení a prostě vymýšlet s touhle partou program a pořádat ty akce a podnikat s nimi dobrodružství.*“ Hlavním cílem dle odpovědí ze strukturovaných rozhovorů je zřejmé, dotazovaní svoji činnost organizování volného času dětí a mládeže provozují dobrovolně a rádi. Svým organizacím či oddílům se dotazovaní rádi věnují ve svém volném čase, protože rádi spolupracují s dětmi a vytváří pro ně program pro smysluplné trávení volného času a přitom mají možnost se setkávat se svými přáteli.

6.2 Interpretace naplnění dílčích cílů

V předchozí podkapitole jsme si zodpověděli otázku: Proč účastníci výzkumu provozují nebo provozovali činnost organizování volného času dětí a mládeže a zároveň jakou k tomu mají motivaci? Díky tomu se nám naskýtá dílčí cíl: Jak se dotazovaní respondenti k činnosti organizování volného času dětí a mládeže vůbec dostali? Dobrovolník č.1, dobrovolník č.2, dobrovolník č.4 mají shodné odpovědi, že jejich cesta již započala v dětském věku, kdy byli účastníky turistického oddílu. Dobrovolník č.2 přímo zmiňuje, že ji poprvé do oddílu přivedla sestřenice. *„Moje sestřenice chodila do oddílu a já jsem strašně chtěla chodit taky, takže pak když už mi pak bylo devět let tak jsem mohla začít chodit, protože brali od devíti let.“* (Dobrovolník č.2). Dobrovolník č.4 uvádí, se do oddílu dostal přes nábor, který se konal v místě bydliště dotazovaného. *„Přes ten oddíl a ten oddíl vlastně vzniknul tady na sídlišti, když tehdejší dělal vlastně nábor členů tak takhle jsem se k tomu dostal přes nábor do toho oddílu.“* (Dobrovolník č.4).

Ve strukturovaném rozhovoru jsem se ptala dotazovaných, jak dlouho se zabývají činností organizování volného času dětí a mládeže. Kromě standartního časové údaje dobrovolník č.2 uvedl fáze dospívání v oddíle. Jak už víme z předchozí odpovědi, v devíti letech se stal účastníkem turistického oddílu. *„Asi od svých 15 let, protože jsem vyrostla v dětském jako oddíle a tam v podstatě od 15 ti už jsem přešla, že jsem pomáhala s programem pro ty mladší a pomáhala něco organizovat.“* (Dobrovolník č.2). Jednou z otázek ve strukturovaném rozhovoru bylo, zdali dotazovaný má pracovní vzor, co se týká v organizování volného času dětí a mládeže. Dobrovolník č.4 uvedl: *„Vzor, tak samozřejmě, že inspirovali mě různí lidé, které jsem kdy potkal... nicméně, kdybych mluvil o vzoru, tak budu mluvit asi spíš o osobnostech, který obecně byli nebo jsou v tomhle tom oboru vzorem jako třeba Foglar nebo Sítň takovýhle osobnosti no.“* A stejný příklad uvedl i Dobrovolník č.2 nezávisle na sobě: *„V podstatě máme jako ten oddíl pod ligou lesní moudrosti, která má svoji vlastní jako filozofii a vychází z myšlenek pana Ermesta Tomsna Sítň, takže v podstatě vzorem je on a on nám dosadil vzora jako indiána a indiánskou kulturu. Takže se to vesměs jako nese v tadydle v tom duchu.“* Z toho lze usuzovat, že myšlenka turistických oddílů, ve kterých oba dotazovaní působí nebo působili, je ve stejném duchu Ligy lesní moudrosti. Dobrovolník č.2 uvedl i jako vzor člověka z jeho blízkého okolí, kvůli kterému se dostal do oddílu a rostl jeho zájem o organizování volného času dětí i mládeže.

„A pak mám ještě svůj jako osobní vzor to je moje starší sestra, která mě ve směr jako motivovala v práci s dětmi a pomáhala mi s těma prvníma krokama ve vedení.“ (Dobrovolník č.2). Hezké vzpomínky na své začátky jako účastník skautského oddílu má i dobrovolník č.1, kterého motivoval jeho vedoucí. *„Mým vzorem je skautský vedoucí, který oddíl vedl před námi, protože se mi líbilo jeho nadšení pro práci s dětmi. Když jsem byl malý pamatuji si na samé zábavné hry a díky němu v tom nadále pokračuji a vytvářím program pro děti.“* V poslední otázce jsem se ptala na plány do budoucna? Dále fungovat v oddíle, dělat nadále to, co mě baví. To by byla asi univerzální odpověď. Dobrovolník č.2 zmiňuje, že by rád dotáhl své plány ohledně vzdělávání svých odrostlých dětí z oddílu a podělil se o hromadu práce, kterou sebou nese toto břímě a tj. vedení a fungování turistického oddílu. *„No plánuji si ve všech těch složkách toho oddílu, které teď jako zastávám já a že toho teďka zastávám asi z 90 ti procent jako všechno, tak si plánuji udělat sví jako nástupce.“* (Dobrovolník č.2). V tomto případě dílčím cílem je předat zkušenosti dál a vzdělávat je jako další generaci, jež bude předávat myšlenku lesní moudrosti dokáže udržet v chodu turistický oddíl. Plány v rámci organizování volného času dětí a mládeže do budoucna má i dobrovolník č.4, který by *„...rád bych teda se aktivně dál podílel na rozvoji toho občanské sdružení, ve kterém pracuju nebo se kterým spolupracuju a vlastně pomáhal jim při ... dále při tý jejich náplni nebo tedy přitom, co dělají.“* Dle uvedené odpovědi je dílčím cílem možnost rozvoje organizace a možná se bude chtít i dobrovolník sám více seberealizovat.

7 DISKUZE

Strukturované rozhovory probíhaly postupně od listopadu do ledna letošního roku. Všichni čtyři respondenti zodpověděli na první otázku informaci o svém zaměstnání, dva z nich pracují jako pedagogičtí pracovníci ve školském zařízení (vychovatel, učitelka). Dva zbývající respondenti nejsou z pedagogického oboru, ale jeden z nich pracuje jako stavební projektant a druhý pracuje jako výzkumný laborant zpracovávající data do počítače. Ve druhé otázce uváděli dotazovaní studium, kterému se věnovali. Dva z nich samozřejmě mají pedagogické vzdělání, dokonce na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Ve třetí otázce uváděli, jak dlouho se organizování volného času dětí a mládeže věnují vzhledem k tomu, že tři respondenti vyrostli v turistickém nebo skautském oddíle.

Dalo by se říci, že byli od mala vystaveni pozitivnímu výchovnému působení, jež je vedlo k tomu, že této činnosti organizování volného času dětí a mládeže věnují i dnes. Dobrovolník č.3 se k činnosti organizování volného času dětí mládeže dostal jako už dospělý, když hledal letní přivýdělek. Každý respondent uvedl i věkovou skupinu dětí, se kterou pracuje nebo pro ni vytváří program. Všichni uvedli velkou věkovou škálu od 6-15/18 let s tím, že dobrovolník č. 4 už teď v aktuální době v oddíle nepracuje a věnuje se vzdělávání instruktorů a vedoucích ve věku 15-20 let. Avšak i dobrovolník č.4 v dřívější době pracoval s dětmi od věku 6 let. Sama to vím moc dobře, protože jsem byla i chvíli účastníkem turistického oddílu, kde fungoval jako vedoucí. Do strukturovaného rozhovoru jsem uvedla otázku: Jestli svoji práci jako dobrovolník bereš jako poslání, jestli ano tak proč? A upřímně jsem očekávala jiné odpovědi, než se mi dostaly. Myslela jsem si, že když jsou proto nadšení a baví je to, tak v tom budou hledat i hlubší smysl a nejen obecně zábavu. Je možné, že kdyby respondenti znali otázky dopředu, měli by podobný názor. Výchovné působení ve volném čase by mohlo být poslání, protože to jedince odrazuje od patologických jevů a rizikového chování. Když dělám činnost pro organizování volného času dětí a mládeže dalo by se to nazvat úkolem nebo misí za vytvořením zajímavého programu. Může se jednat i o určitou funkci, kterou ukazujeme dětem a sdělujeme jim, že trávit volný čas se dá i jinak. Ostatně všichni máme rádi zábavu a zajímavý program je jejím nástrojem. Jedna z otázek byla vždy u každého respondenta jiná, vycházela z kontextu předchozích odpovědí. Mě zaujala odpověď u posledního Dobrovolníka č.4, který uvádí, že je přirozený kariérní postup v jeho věku vzdělávat mladší vedoucí a instruktory, kterým přenechal své původní místo vedoucího turistického oddílu. To se mi líbí, že pokud člověk chce, tak své uplatnění najde v každém věku jako dobrovolník v organizování volného času dětí a mládeže.

8 ZÁVĚR

Práce se zabývá tématem motivace dobrovolníků k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách. V teoretické části jsme se věnovali rozboru jednotlivých základních pojmů charakterizující toto téma. Definovali jsme si dobrovolnictví jako pojem, shrnuli si jeho historický vývoj. Pro lepší porozumění problematiky jsme si shrnuli typy, charakteristiky a oblasti dobrovolnictví. Dále jsme se věnovali pojmu dobrovolník a jeho motivace k práci s dětmi.

Dalším stěžejním pojmem bylo definování volného času jako takového a jeho rolí, pedagogika volného času, pojmy, cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase. Definování výchovy mimo vyučování a volnočasových aktivit, pedagoga volného času a na závěr teoretické části přehled školských a volnočasových zařízení.

V metodické části, která navázala na teoretickou, bylo cílem zjistit, proč účastníci výzkumu provozují nebo provozovali činnost organizování volného času dětí a mládeže a zároveň jakou k tomu mají motivaci? Výzkumné šetření probíhalo metodou kvalitativního výzkumu za pomoci strukturovaného rozhovoru o deseti otázkách.

Hlavní cíl dle odpovědí respondentů k organizování volného času dětí a mládeže byl naplněn. Jedná se o zábavu a příjemně strávený čas s lidmi se stejnými zájmy a k tomu tvoří smysluplný program pro děti a mládež. Dle dotazovaných jsou velkou motivací k jejich činnosti organizování volného času dětí a mládeže jejich předchůdci v oddíle např. skautský vedoucí nebo starší sestřenice. Jsou to lidé, se kterými dotazovaní zažili hezké chvíle v oddíle a mají na ně dobré vzpomínky a stali se jejich vzorem.

Z pohledu kladených cílů této práce soudím, že jsem během výzkumného šetření naplnila dané cíle a podala tak přehled o motivaci dobrovolníků těchto čtyř respondentů.

Závěrem bych ráda zmínila, že vzhledem k malému počtu dotazovaných nelze výsledky výzkumného šetření považovat za obecně platné pro populaci ani jiné prostředí.

9 BIBLIOGRAFICKÉ CITACE

9.1 Knihy

FRIČ, P., POSPÍŠILOVÁ, T. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. 1. vyd. Praha: Agnes, 2010. Dostupné také z: https://www.researchgate.net/publication/314330469_Vzorce_a_hodnoty_dobrovolnictvi_v_ceske_spolecnosti_na_zacatku_21_stoleti

FRIČ, P., VÁVRA, M. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví*. Praha: Agnes, HESTIA, 2012. ISBN: 978-80-903696-9-6.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-473-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HOFBAUER, B. *Děti a mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-927-5.

JANÍČKOVÁ, R., ZMEŠKALOVÁ, V. *Metodika práce s dobrovolníky*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011. ISBN: 978-80-87455-070-4.

MATULAYOVÁ, T., JURNÍČKOVÁ, P., DOLEŽEL, J., kol. *Motivace k dobrovolnictví*. Olomouc: UPOL, 2016. ISBN 987-80-244-5110-7.

MLČÁK, Z., ZÁŠKODNÁ, H. *Prosociální charakteristika osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Filozofická fak. OU, 2013. ISBN: 978-80-7464-462-7.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: UK, 2014. ISBN: 978-80-7290-666-6.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7178-944-5.

ŠOMROVÁ, L., KLÉGROVÁ, A. *Dobrovolnictví*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN: 80-86991-68-7.

TOŠNER, J. *Vyjádření HESTIA k Věcnému záměru zákona o dobrovolnictví*. Praha: HESTIA, 2015. Dostupné také z: <http://www.hest.cz/cdn/public/vyjadreni-hestia-vecny-zamer-zakona-odobrovolnictvi.pdf>

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-178-6.

TŮMA, J. *Pedagogika volného času*. 1.vyd. Praha: VŠTVS Palestra, 2018, ISBN: 978-80-87723-43-2.

9.2 Elektronické zdroje

- <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198> [cit. 2020-04-20].
- <https://www.dobrovolnik.cz/>
- <https://hest.cz/>
- http://www.fsps.muni.cz/~kse/vyuka/vyuka_dokumenty/rekreologie/rekre_002_odpocinek.pdf [cit. 2020-05-28].
- The International Labour Organization (ILO), 2011. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Z4_wWyxYN7gJ:www.mvcr.cz/soubor/2-1-ceska-republika-hruskova-hruska3-pdf.aspx+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz [cit. 2020-04-20].
- <http://prothea.cz/blog/co-je-wellbeing/> [cit. 2020-07-14].